

Verslag van een openbaar verhoor

De Parlementaire enquêtecommissie Corona heeft op 8 juli 2026 **de heer De Hond** als getuige gehoord, die werd bijgestaan door mevrouw Zwagerman.

Voorzitter: De Kort

Griffier: Rijkers

Aanwezige leden van de commissie: Huidekooper, De Kort, Lammers, Mutluer en Poortman.

Aanvang 10.00 uur.

De **voorzitter**:

Ik open de vergadering. Het is vandaag woensdag 8 juli 2026. Aan de orde is een openbaar verhoor door de parlementaire enquêtecommissie Corona. Ik verzoek de griffier om de getuige en zijn bijstandsverlener naar binnen te leiden.

(De heer De Hond wordt binnengeleid door de griffier.)

De **voorzitter**:

Goedemorgen beiden, en de heer De Hond natuurlijk in het bijzonder. Voordat we gaan beginnen geef ik de aanwezige pers kort de gelegenheid voor een fotomoment.

(Er worden enkele foto's gemaakt.)

De **voorzitter**:

Corona was een pandemie die begin 2020 leidde tot een wereldwijde crisis. De gevolgen voor de Nederlandse samenleving waren zeer ingrijpend. Het kabinet nam maatregelen die ons troffen in het dagelijks leven. Ook de Tweede Kamer had een belangrijke rol in die besluitvorming. Als parlementaire enquêtecommissie Corona zijn wij ingesteld om met een grondige, breedgedragen terugblik namens de Tweede Kamer te komen op die coronaperiode en om te leren voor een eventuele volgende pandemie of langdurige crisis.

Meneer De Hond, u bent opgeroepen als getuige. U bent nog steeds opiniemaker. Dat was u ook ten tijde van corona. U mengde zich ook in

het coronadebat. Daarom bent u opgeroepen als getuige. Deze hele week staat onder andere in het teken van het coronatoegangsbewijs, maar er zullen ook andere onderwerpen in dit verhoor aan bod gaan komen, omdat u vooralsnog één keer bent opgeroepen als getuige.

U heeft ervoor gekozen om de belofte af te leggen. Ik verzoek u met de belofte te bevestigen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zal zeggen. Ik verzoek u te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt de heer De Hond de belofte af.)

De **voorzitter**:

U staat onder ede. U mag weer plaatsnemen.

Heeft u voordat we gaan beginnen aan dit openbare verhoor nog vragen aan de commissie?

De heer **De Hond**:

Twee eigenlijk. In de eerste plaats word ik geïntroduceerd als opiniemaker. Doorgaans zeggen ze "opiniepeiler", maar het is ook mooi om dat op die manier te doen. Wat ik daarnaast wilde zeggen, is het volgende. Ik ben waarschijnlijk vooral uitgenodigd omdat ik behoorlijk kritisch ben geweest tijdens die periode, maar ik wil uitdrukkelijk vooraf zeggen dat ik ontzettend veel bewondering voor artsen en zorgpersoneel had, die ongelooflijk veel gedaan hebben in die tijd. Mijn kritiek betreft zeker niet hen. Integendeel, het was misschien meer ter bescherming van hen.

De **voorzitter**:

Dat staat genoteerd. Wij kijken inderdaad in ons onderzoek ook naar hoe er met kritische geluiden is omgegaan en of de Kamer en het kabinet daarvoor ontvankelijk waren. Dat zal dus onderdeel zijn van dit openbare verhoor.

We hebben veel te vragen. Dit verhoor zal worden afgenomen door de collega's Poortman en Huidekooper. Het kan zijn dat ik zelf nog enkele aanvullende vragen ga stellen. Dus laten we beginnen. Voor het eerste onderwerp geef ik graag het woord aan collega Poortman.

De heer **Poortman**:

Dank, voorzitter. Namens mij ook goedemorgen, meneer De Hond. We beginnen dit eerste blokje met de rol die aerosolen hebben gespeeld tijdens de coronapandemie. Ik leid mijn eerste vraag kort in. Aan het

begin van de pandemie is er veel onzekerheid over de kenmerken van het coronavirus en de impact die het zal hebben op de maatschappij. Een groot deel van de mensen probeert professioneel en vanuit persoonlijke motieven grip te krijgen op de materie. Ook u bent daar intensief mee bezig en verdiept zich eigenlijk al vanaf het begin in de rol die aerosolen zouden spelen. Dat zijn, even als een soort bijsluiter, zeer kleine druppeltjes die lang in de lucht blijven hangen en die mogelijk ook een rol spelen – ik zeg "mogelijk", omdat wij ons hier voorzichtig uitdrukken – in de overdracht van het coronavirus; zelfs over grotere afstand, is de aanname. Kunt u in de eerste plaats aangeven hoe u zo betrokken raakte bij dit onderwerp?

De heer **De Hond**:

Ja. Het is even belangrijk om te beseffen hoe ik eigenlijk altijd met informatie omga. Ik ben sowieso een nieuwsjunkie, maar ook gezien mijn achtergrond en studie – ik hou veel van data, informatie ...

De heer **Poortman**:

U bent sociaal geograaf, als ik dat goed zeg.

De heer **De Hond**:

Ik ben sociaal geograaf, maar gespecialiseerd in statistiek en methoden en technieken van onderzoek. Ik ben ook een tijdje wetenschappelijk medewerker geweest aan de Universiteit van Amsterdam. Ik gebruik altijd ook Twitter als informatiebron. Daar volg ik mensen die interessante dingen tegenkomen en dan refereren ze vaak aan bronnen. Ik ga dan naar die bronnen toe, want dat vind ik het interessante. Eigenlijk werd er al ergens in januari gemeld dat er in Wuhan iets bijzonders aan de gang was – en dat ben ik gaan volgen, zoals dat op meerdere plekken gebeurde. Ook in februari was dat zo. Toen was het volgende interessant. Half februari, eind februari waren er een aantal uitbraken. Ik ben sociaal geograaf, en het opmerkelijke was dat die op bepaalde plekken in de wereld waren, namelijk in Wuhan, in Zuid-Korea, in Teheran en uiteindelijk in Bergamo, en Seattle. Wat was daar nou het gemeenschappelijke? De temperatuur was daar allemaal ongeveer iets boven 0.

De heer **Poortman**:

Het was koud, even heel plat gezegd.

De heer **De Hond**:

Ja. Milde winter.

De heer **Poortman**:

Ja.

De heer **De Hond**:

Toen dacht ik al meteen: hoe kunnen het grote druppels zijn als het klimaat zo'n rol speelt?

De heer **Poortman**:

Want wat hebben deze weersomstandigheden te maken met grote druppels? Kunt u daar iets over zeggen?

De heer **De Hond**:

Waarom zou het bij 10 of 12 graden ook niet werken? Waarom zat het precies op die band waar die temperatuur was? Toen kwam er op 10 maart een rapport uit van een aantal artsen, en die constateerden dat ook. Die lieten de landkaart zien en zeiden: wat is nou het gemeenschappelijke in al die gebieden? Dat de lucht heel droog is. Want als het winter is en we willen de verwarming aanzetten, dan weten we dat je er vaak vocht bij moet doen om te zorgen dat het vochtgehalte in huis omhooggaat. Dat komt omdat bij een lagere buitentemperatuur feitelijk minder water in de lucht kan zitten. Hoe hoger de temperatuur, hoe meer wateropname er is. Het gemeenschappelijke bleek te zijn: een laag vochtgehalte. Dat vochtgehalte kon worden uitgedrukt in een niveau van onder de 6 gram per kilogram. Wat zeiden ze in die studie? Ze refereerden aan vergelijkbare situaties met griep. Wat waarom hebben wij griepepidemieën in de herfst en in de winter? De verklaring was – dat zag je al bij studies die veel eerder waren gedaan – dat het vochtgehalte dan heel laag is in de lucht en dus kunnen blijkbaar op dat moment, bij een laag vochtgehalte, virusdeeltjes heel lang in de lucht blijven zweven.

De heer **Poortman**:

Even voor mijn beeldvorming: u refereert nu heel specifiek aan een studie. Over welke tijd hebben we het dan? Ergens in 2020?

De heer **De Hond**:

Die studie kwam op 10 maart uit en daarin stonden allemaal bronnen die refereerden aan dat vochtgehalte dat er blijkbaar bij covid was. Dat was een vergelijkbaar proces als met influenza.

De heer **Poortman**:

Die waarneming vanuit uw expertise als sociaal geograaf, toen u zag dat er bepaalde hotspots waren, deed u al voordat u dit artikel las in maart?

De heer **De Hond**:

Ja, dat was ... Maar er waren ook andere mensen die schreven:

"Opmerkelijk, het is in Wuhan. Waarom niet in Beijing? Of waarom niet in Hongkong?". Dat was die temperatuur, en het bleek niet de temperatuur maar de luchtvochtigheid te zijn. Daar kwam het cruciale punt. Wat blijkt het dan te zijn? Er waren ook allerlei dierproeven met influenza gedaan, waarbij ze dieren op een bepaalde afstand in kooien houden, zodat die niet elkaar met druppels konden besmetten. Dan gingen ze bij die proef de luchtvochtigheid verhogen. Dan bleek dat er onder de 45% luchtvochtigheid bij 20 graden wel besmetting was en boven de 45% niet. Verschillende onderzoekers hadden dat al ontdekt. Linsey Marr had al in 2013 gezegd dat er een duidelijke relatie is met luchtvochtigheid en dus de verspreiding van het virus. Dat komt omdat het virus dan in de lucht kan blijven zweven. Dat is ook de reden waarom wij griep epidemieën boven de 30 graden noorderbreedte, dus hier, van eind herfst tot en met begin april hebben. Daarna neemt de temperatuur toe en neemt de luchtvochtigheid toe, en kunnen die virussen niet meer blijven zweven.

De heer **Poortman**:

Dat zit 'm dus niet – ik zal af en toe wat dingen herhalen om het even voor mezelf scherp te krijgen – in de temperatuur als zodanig maar in de luchtvochtigheid die samenhangt met de temperatuur?

De heer **De Hond**:

Nou, bij een bepaalde temperatuur kan er een bepaalde hoeveelheid vocht in. En hoe hoger de temperatuur is, hoe meer vocht erin kan. Je kunt ook wel een lage temperatuur hebben met relatief veel vocht. Je hebt in de winter ook best wel momenten waarin het vochtgehalte wat hoger is. Maar het cruciale punt, en dat bleek uit de studies die ik tegenkwam over influenza, is dat de griep epidemieën die bij ons boven de 30 graden noorderbreedte heersten, in de winter door die lage luchtvochtigheid kwamen. Dat kon alleen maar gebeuren, niet omdat het grote druppels waren ... Waarom zou een lage luchtvochtigheid dan een invloed hebben op die grote druppels? Nee, het kwam, en dat werd ook al beweerd met influenza, doordat er kleine deeltjes in de lucht zweefden. En dat was ...

De heer **Poortman**:

Een punt van wat u net zei – dat ligt aan mij hoor – wordt mij nog niet helemaal helder. Wat is de relatie tussen de temperatuur en die grote druppels?

De heer **De Hond**:

Kunt u iets meer in de microfoon praten?

De heer **Poortman**:

O, en misschien ook iets langzamer, dan kunt u het goed verstaan. Wat mij nog niet helemaal duidelijk wordt, is het volgende. U refereert een paar keer aan de relatie tussen temperatuur en het effect op grote druppels. Ik zeg dat nu niet duidelijk, maar dat komt omdat het mij nog niet helemaal helder is hoe die twee zich tot elkaar verhouden.

De heer **De Hond**:

Het punt is: als grotedruppelsverspreiding de belangrijkste oorzaak was, zoals de WHO en ook het RIVM zeiden, dan is er geen reden om die temperatuurrelatie te hebben. Want dan zou het virus zich ook bij een temperatuur van 14 graden nog steeds kunnen verspreiden.

De heer **Poortman**:

Ja.

De heer **De Hond**:

Want die grote druppels trekken zich niks aan van de luchtvochtigheid.

De heer **Poortman**:

Nee, precies. Helder. Goed dat u dit uitlegt. Daar komen we zo nog op, maar een deel van deze informatie – hoe druk ik dit genuanceerd uit? – is niet meegenomen in de bevindingen van bijvoorbeeld het OMT. Dat roept bij mij de vraag op in welke area ik deze bronnen en gegevens moet vinden. Was dit mainstream academisch onderzoek of bevond zich dat wat aan de randen van het academisch onderzoek? Hoe beoordeelt u dat?

De heer **De Hond**:

Misschien moeten we even terug. Waarom kwam het daar niet over? Ik maak de vergelijking met de periode voor 1600. Toen dachten ze dat de zon om de aarde draaide en de planeten ook. Dat is pas begin zeventiende eeuw veranderd. Maar wat was het gekke? Ze dachten ook dat alle planeten om de aarde draaiden, maar Mars deed iets gek. Om de twee

jaar ging Mars ineens stoppen en terug, en dan weer vooruit. De sterrenkundigen van toen hebben ideeën bedacht over hoe dat nou precies zou kunnen en bedachten allemaal modellen. Maar wat was eigenlijk de reden? Mars draait niet om de aarde. En waarom ging Mars achteruit? Mars draait veel langzamer om de zon dan wij, dus wij haalden Mars als het ware in. Als je een auto inhaalt, dan lijkt het alsof die achteruitrijdt. Dus dat was eigenlijk altijd al het teken dat de zon niet om de aarde draaide, maar mensen zagen het niet omdat hun idee was: de zon draait om de aarde. Wat was nu heel erg het geval ...

De heer **Poortman**:

Daar komen we straks nog even op terug, op de ontvankelijkheid.

De heer **De Hond**:

Ja, maar het cruciale is dat het zo vastzat dat allerlei deskundigen ... 200 wetenschappers stuurden begin juli 2020 een brief naar de WHO dat het wél ook kleine druppels waren. Maar dat waren met name natuurkundigen. Ook waren het een aantal mensen op het gebied van infectieziektes, maar niet de mainstream, want de WHO had zelfs gezegd: airborne virussen zijn fake news.

De heer **Poortman**:

Bediscussieerde u uw bevindingen ook met andere onderzoekers in die tijd? Was er een discussie gaande?

De heer **De Hond**:

Ja hoor, ik heb veel contact gehad. Nog veel sterker: ik heb ook met het RIVM contact gehad.

De heer **Poortman**:

Daar komen we nog op.

De heer **De Hond**:

Oké.

De heer **Poortman**:

Het gaat me nu even meer om die omgeving om het RIVM en het OMT heen.

De heer **De Hond**:

Ja, er waren best meer mensen die ... Ik heb regelmatig deskundigen

gehad die dat zeiden. Waarom? Net zo goed als dat je naar Mars kijkt en weet dat die om de zon draait, waardoor de baan ineens logisch is: als je naar de cijfers keek en zag hoe de verspreiding was, dan kon het niet anders zijn dan dat de kleine druppels een grote rol speelden, bijvoorbeeld bij heel veel superspreadingevents, waar in één klap 70%, 80% van de aanwezigen besmet werd. Het was bijna onmogelijk om te denken dat als 60%, 70% besmet wordt, die dan in een grote ruimte blijkbaar bij die ene of die twee personen waren die grote druppels zaten rond te spuiten.

De heer **Poortman**:

Begrijp ik nu goed dat dit vooral meer werd ingebracht vanuit natuurkundige hoek en minder vanuit de hoek van virologen? Begrijp ik dat goed?

De heer **De Hond**:

Ja, er waren ook best wel wat virologen. Linsey Marr is daar een voorbeeld van. In Amerika waren er ook wel wat, maar de mainstream was dat het grote druppels waren. Dat was het dogma. De meesten hielden zich aan het dogma of dachten er ook niet verder over na.

De heer **Poortman**:

Dat voorbeeld over Mars maakt het heel helder, maar waar ik nog zicht op probeer te krijgen is het volgende. Waren dit in uw optiek nou ook mainstream academici of zat dit vanaf het begin al een beetje ergens aan de grenzen? Ik probeer dat op het spoor te komen, omdat je zou kunnen zeggen dat als het dus aan de grenzen zit, mensen er wat makkelijker afstand van kunnen nemen, even afgezien van de vraag of dat terecht is, dan wanneer er ook in de mainstream academische wereld ...

De heer **De Hond**:

Het dogma van de grote druppels werd mainstream gemaakt, want iedereen die wat anders zei werd naar buiten geschoven.

De heer **Poortman**:

Maar die mensen die ...

De heer **De Hond**:

Ik heb ook informeel gesproken met deskundigen, die best in de media waren maar daar niet over spraken. Die zeiden: je hebt volkomen gelijk, maar als ik dat in het openbaar zou zeggen dan kost het me mijn baan.

De heer **Poortman**:

Dat waren mensen die zich in principe wel met die mainstream academie zouden vereenzelvigen?

De heer **De Hond**:

Zeker.

De heer **Poortman**:

Oké. Dat is helder. Ik ben benieuwd naar het volgende; u heeft daar ook al wat over gezegd. De heer Van Dissel gaf in zijn verhoor vorige week aan dat vooral in specifieke situaties die verspreiding via aerosolen denkbaar is. Hij had het over zangclubs en koelcellen. Zangclubs, omdat daar met meer kracht die virusdeeltjes de ruimte in worden gebracht. Ik hoop dat ik hem goed citeer. Hij kan zich nu natuurlijk niet verweren, maar we gaan daar zorgvuldig mee om. Hoe kijkt u naar dat aandeel van de aerogene verspreiding? Hoe groot was het aandeel in uw optiek?

De heer **De Hond**:

Ik denk dat de aerogene verspreiding tussen 80% en 95% van de besmettingen betreft. In de eerste plaats gebeurde de grootste hoeveelheid besmettingen via superspreadingevents, en dat was alleen maar via de lucht. En in andere situaties ging het vaak om de virale dosis. Dat betekent dat als je lang in een ruimte was waar dat virus zweefde, er de kans was dat je daardoor een infectie kreeg. Ik wil even een opmerking maken over iets wat professor Van Dissel vorige week zei. Hij zei letterlijk: als het door de lucht zou gaan, dan zou er in huishoudens 100% van de huisgenoten van iemand die besmet is, besmet zijn geraakt. Ik probeer het beleefd te zeggen, maar iedere infectioloog weet dat het niet zo is dat als je één keer met een virus in contact, je dan automatisch ziek wordt. Het gaat ook om de virale dosis. Dus hij zei iets wat eigenlijk onzin is. Het kan 30%, 40%, 50% zijn, maar niet 100%. Dan merk je steeds: het mag niet zo zijn. Er worden dingen gezegd waarvan je denkt: meent ie dat nou of ...? Ja ... Een van de meest ... Vorige week ging het namelijk ook om de vraag: kan je buiten besmet worden? Buiten is de kans bijna nul. Waarom? Omdat het door de lucht vervliegt. En het gaat om de hoeveelheid virusdeeltjes. Vorige week werd als voorbeeld gegeven dat er een voetbalwedstrijd was van Atalanta Bergamo, en dat die voetbal...

De heer **Poortman**:

Ja, ik wil voorkomen dat we nu het verhoor van vorige week al te zeer gaan recenseren. Anders moeten we hoor en wederhoor gaan toepassen.

We houden het dus vooral bij uw visie op het geheel. Waar ik in uw relaas benieuwd naar ben is het volgende. Stel dat we uitgaan van hoe die aerogene besmetting werkt, wat voor invloed zou dat moeten hebben op maatregelen die je vervolgens neemt? Welke uitwerking krijgt dat?

De heer **De Hond**:

Dat heb ik beschreven in juni op mijn website maurice.nl. Ik ben met het Deltaplan Ventilatie gekomen en heb gezegd: als we in het najaar willen dat de uitbraken beperkt blijven, dan moet je ruimtes veilig maken door een ventilatieplan te gaan maken. Alleen, volgens het RIVM/Van Dissel was dat niet nodig, want het virus ging niet door de lucht, dus ventilatie had amper zin om het virus te bestrijden. Er is dus ook bijna niks mee gebeurd.

De heer **Poortman**:

Dus was ventilatie belangrijk. Hoe kijkt u bijvoorbeeld naar de relatie tussen binnen- en buitenactiviteiten?

De heer **De Hond**:

Buitenactiviteiten hadden onbeperkt kunnen plaatsvinden. Dat is namelijk het cruciale ... Dat is ook wat ik net zei, en ik zal niet herhalen wat hij toen letterlijk zei. Elke keer weer werd er gezegd: buiten raken mensen ook besmet, want neem de voetbalwedstrijd Atalanta Bergamo tegen Valencia. Die wedstrijd vond plaats in San Siro. Uit Bergamo gingen 40.000 mensen naar dat stadion toe. Uiteindelijk blijkt uit de cijfers dat een week na die wedstrijd ongeveer 100 mensen in Bergamo waren besmet en er een maand later 10.000 waren besmet. Die mensen kunnen net zo goed besmet zijn geweest in de auto, in de bussen; ze zaten in Bergamo zelf in cafés. Bergamo was een hotspot, omdat daar de kledingindustrie is. Daar werkten ook Chinezen. Op 25 januari was het Chinees nieuwjaar en veel Chinezen gingen toen naar China toe en kwamen terug met besmettingen. Het punt is dus dat er buiten bijna geen kans op besmettingen was. Alleen als je denkt dat het met grote druppels gaat, dan zeg je wel dat het buiten gebeurt. Maar het heeft amper tot niet plaatsgevonden.

De heer **Poortman**:

Hoe kijkt u naar het gebruik van mondkapjes binnen het verhaal van aerogene besmetting?

De heer **De Hond**:

Aanvankelijk was ik daar behoorlijk voor. Later kwam ik eigenlijk tot de opvatting, maar dan moet je die chirurgische hebben ...

De heer **Poortman**:

Die FFP2-mondkapjes.

De heer **De Hond**:

... dat die hooguit zorgen dat de virale dosis wordt verlaagd. Dus mensen die in risicovolle ruimtes waren omdat ze zorg moesten verlenen, en dus het risico liepen het virus in te ademen, zouden met chirurgische maskers, en dus niet met die blauwe dingetjes, de virale dosis ...

De heer **Poortman**:

Dat waren toch de FFP2-maskers?

De heer **De Hond**:

Ja, dat masker. Bij zorginstellingen zou die een rol kunnen spelen, maar voor de rest speelden die amper een rol.

De heer **Poortman**:

Helder. Ik en mijn collega zullen uiteraard verder ingaan op verschillende onderdelen die u nu aanstipt. Tot slot op dit punt. U start in juni 2020 een petitie tegen de anderhalvemetersamenleving. Concreet noem ik daarbij, want dan kunt u daar ook in het openbaar op reageren, het tv-programma Pointer, dat een verband suggereert tussen uw website smartexit.nu en de stichting Smart Exit, van grote horecaondernemers. Was daar een verband tussen?

De heer **De Hond**:

Jazeker. Ergens in april was Klaas Hummel bij Op1 geweest en zei dus eigenlijk ... Die was ook tegen die 1,5 meter als maatregel. Bedenk dat ik al in een vroeg stadium heb gezegd dat de ontwikkeling van covid die van griep zou volgen. Dat betekende dat we al zeker in mei naar hele lage cijfers zouden gaan, ongeacht wat we zelf zouden doen. Toen heb ik hem benaderd en heb ik gezegd: wat jij vindt, wordt door ons onderzoek ondersteund. Toen hebben we het plan geopperd om een deel van de content van mijn website op een aparte website te zetten. Hij heeft daarvoor €100.000 ter beschikking gesteld om een nieuwe website te maken en de marketing mee te doen. We hebben de marketing gedaan; we hebben wat video's gemaakt. Mijn data en informatie werden op de

website smartexit.nu gezet en hij heeft dat met die €100.000 gefinancierd.

De heer **Poortman**:

Speelde daar het belang van de horeca nog een rol in?

De heer **De Hond**:

Sorry?

De heer **Poortman**:

Speelde het belang van de horeca daar een rol in of was u op een andere manier al tot uw bevindingen ...

De heer **De Hond**:

Nou, niet bij mij. Bij mij speelde het belang dat de samenleving normaal kon doorleven en dat we niet allerlei maatregelen namen die eigenlijk onzin waren op dat moment, zeker als je ... Nogmaals, in mei en juni was het eigenlijk al heel gunstig allemaal. Maar dan nog zou je ... Dat heb ik dus ook in juni al gezegd. Als je in ruimtes de ventilatie goed regelt ... Bedenk, België had al vrij vroeg over vroeg CO₂-meters gezegd: ga in restaurants, cafés en andere plekken CO₂-metingen doen. Waarom is een CO₂-meter belangrijk? Als je uitademt ontstaat er wat meer CO₂ in de lucht. Als er goede ventilatie is, verhoogt het weinig, maar als er geen goede ventilatie is, zie je de CO₂ oplopen en dan weet je dat je meer lucht inademt die anderen uitademen. Dus wat gebeurde er dan? Als je met CO₂-meters ruimtes zou creëren waarin de CO₂ laag zou blijven, lopen de mensen niet het gevaar om het virus naar binnen te krijgen.

De heer **Poortman**:

Even over die 1,5 meter. Dit maakt u helder. Had het helemaal geen zin ... Was er in uw optiek helemaal geen besmetting mogelijk via die grote druppels? Want die 1,5 meter had vooral betrekking op het voorkomen van besmetting via die grote druppels. Dan helpt 1,5 meter. Dan vallen die neer voordat ze je bereiken. Had het op een ... Had het wel een factor ...

De heer **De Hond**:

Ja, maar de grote druppels waren voor mij hetzelfde verhaal als "de zon draait om de aarde".

De heer **Poortman**:

Die speelden volgens uw bevindingen geen enkele rol in de overdracht?

De heer **De Hond**:

Ja, want als je zag hoe besmettingen gebeurden ... Die gebeurden met name – dat bleek ook uit onderzoek – door langdurige inademing. Wat cruciaal was ... In april is een groot onderzoek verschenen. Dat onderzoek ontstond omdat er in Gangelt – dat is vlak over de grens bij Sittard – een gigantische uitbraak is geweest. Er was carnaval enzovoorts. Professor Streeck is daar toen met een groot team naartoe gegaan. Hij heeft 900 mensen en 400 gezinnen onderzocht en heeft daar heel snel over gerapporteerd. Zijn eerste rapportage was dat de IFR, de infection fatality rate, 0,35 was.

De heer **Poortman**:

Dat betrof het aantal doden, het aantal mensen dat komt te overlijden aan het virus.

De heer **De Hond**:

Ja. Het tweede wat hij zei ... Hij had op allerlei plekken het virus proberen te vinden, op voorwerpen en zo, maar hij zei: het is niet kweekbaar. Hij zei: de overdracht via vaste voorwerpen vindt niet plaats. Het derde, wat eigenlijk nog belangrijker was: hij stelde vast dat de mensen die besmet waren geraakt bij het superspreadevent veel meer symptomen vertoonden en dus eigenlijk veel zieker waren dan mensen die thuis besmet waren geraakt. Thuis was de besmetting pak 'm beet 30%. Als het grote druppels waren geweest en je bent voortdurend in de buurt van een zieke, is de kans veel groter dat je geraakt wordt. Dat was het beeld. Als zo'n grote druppel je ook maar raakt, word je ziek. Maar zo verliep het niet.

De heer **Poortman**:

Helder. Ik heb over dit onderwerp verder geen vragen. Dank u wel.

De **voorzitter**:

Collega Huidekooper, heeft u nog aanvullingen?

De heer **Huidekooper**:

Ik heb één aanvulling, voorzitter. Goedemorgen, meneer De Hond, ook namens mij. U gaf net in antwoord op mijn collega aan dat u tot de conclusie kwam dat 80% tot 95% van de besmettingen in uw beleving via aerosolen zijn verlopen. Het is mij nog niet helemaal helder hoe u tot die conclusie kwam. Kunt u dat nog toelichten?

De heer **De Hond**:

Voordat ik dat vertel ... Half 2021 is een grote studie verschenen in Amerika van vijf of zes professoren van verschillende universiteiten. Zij kwamen met bewijsvoeringen voor dat het grotendeels door de lucht ging. Ook zij kwamen met cijfers die uiteindelijk in die buurt lagen. De kern was: ik analyseerde data en ik analyseerde waar de besmettingen plaatsvonden, en de grote aantallen van besmettingen, de echte versnelling, vonden steeds plaats via een superspreadevent, en niet bij de mensen thuis. Het overgrote deel van de mensen dat besmet raakte, raakte besmet tijdens een superspreadevent. Dat gebeurt niet omdat je bij elkaar koffie zit te drinken. Dat gebeurt omdat je langdurig in een ruimte verkeert waar het virus zweeft.

De heer **Huidekooper**:

U zei net ook zo iets over superspreadingevents. Toen zei u in een bijzin: het gebeurt sowieso alleen maar via de lucht. Kan die druppelverspreiding plaatsvinden op zo'n superspreadingevent, in uw beleving? Hoe moet ik dat zien?

De heer **De Hond**:

Kunt u die vragen even herhalen? Sorry.

De heer **Huidekooper**:

Kan de verspreiding via grote druppels niet plaatsvinden op zo'n superspreadingevent? Gaat het dan altijd via de lucht? Hoe moet ik dat zien?

De heer **De Hond**:

Het is een ziekte die met name door de longen gaat. Het beeld ... Ik begrijp: met verkoudheid heb je het gevoel dat je, als iemand in je gezicht niest, meteen besmet bent. Maar ze hebben proeven gedaan met dieren. Ze hebben grote druppels in de neuzen gedaan van muizen, konijnen of fretten en ze hebben die ook aerosolen laten inademen. De factor was: ze werden twintig keer zo veel besmet als ze ingeademd hadden dan wanneer ze een druppel in de neus kregen. Het was dus een factor twintig meer. Ook de mate van ziekte van die dieren was duidelijk groter. Dus alles wees erop dat de besmetting via de lucht de manier was waarop je ziek kan worden. Dat is met influenza ook zo.

De heer **Huidekooper**:

U zegt dus eigenlijk: de rol van verspreiding via de aerosolen was groter

dan op dat moment gedacht, en ook de rol van superspreadingevents daarbij. Hoe kwam u dan tot die 80% tot 95%?

De heer **De Hond**:

Als je keek naar het aantal besmette mensen en waar die besmettingen plaatsvonden, zag je dat een groot deel van die besmettingen plaatsvond bij superspreadevents omdat daar in één klap 40, 50 of 60 van de aanwezigen werd besmet, terwijl thuis veel minder besmettingen ontstonden. Ook daar ... Als je naar de cijfers kijkt, is de kans het grootst dat je daar besmet bent geraakt omdat je bijvoorbeeld een tijdje in een slaapkamer was waar ook een zieke was en waar niet goed geventileerd was. Dan adem je ook het virus in. Het was dus niet zo dat het thuis via grote druppels ging en bij superspreadevents via de lucht ging.

De heer **Huidekooper**:

Dus dat leidde u af uit een aantal superspreadevents die u heeft bekeken, onder andere bij de twee die u noemde.

De heer **De Hond**:

Ik hoor het weer even niet zo goed.

De heer **Huidekooper**:

U leidde dat dus af uit een superspreadevent; toen keek u naar hoe de besmettingen verliepen en toen dacht u: dat moeten dan aerosolen zijn geweest.

De heer **De Hond**:

Ja, maar er is bijna geen logische andere reden. Er werd gezegd door de betrokkenen: ja, dan hebben ze in de koffiekamer dicht bij elkaar gestaan. Maar als bij mensen thuis 30% van de huisgenoten besmet raken via die ene persoon ... En dan heb je een plek waar 100 mensen aanwezig zijn, waar misschien 2 mensen zijn die geïnfecteerd zijn, en dan zouden die 2 mensen ineens 60 van de aanwezigen hebben besmet? Hoe kan dat als ze er thuis maar één of twee besmetten? Dat werd steeds het beeld. Er werd ook vaak gezegd door mensen van het OMT: dan zullen ze in de koffiekamer wel dicht bij elkaar hebben gestaan. Maar dat is totaal onwaarschijnlijk.

De heer **Huidekooper**:

Oké. Het is mij helder hoe u tot die conclusie kwam. Dat probeerde ik ook

te volgen. Dank voor de uitleg daarvan. Maar hoe kwam u precies tot die twee getallen, die 80% tot 95%?

De heer **De Hond**:

Omdat als je ... 90% tot 95%, dat is wat ik zei. Als je kijkt naar het aantal besmettingen en de mate waarin superspreadevents daar een rol in speelden, zag je dat een groot deel van de besmettingen ontstond vanuit superspreadevents. Die zijn 100% door de lucht. Over thuis maakte ik de schatting dat waarschijnlijk twee derde thuis ook door de lucht gaat en een derde niet. Het risico om thuis op een andere manier besmet te worden, was wat groter. Maar dat je bij openbare gelegenheden besmet was geraakt door ... Dat werd ook het beeld: als iemand in je gezicht niest, ben jij meteen ziek. Maar zo werkt het helemaal niet. Er was een onderzoek uit Gangelt waarin ze de mensen die aanwezig waren in de ruimte waar veel mensen ziek zijn geworden ... Maar ze werden pas ziek na twee, drie, vier uur aanwezigheid. Dat betekent ... Dat noemen ze de "virale dosis". Pas als je een bepaalde hoeveelheid virus naar binnen krijgt – dat verschilt per persoon – kan je de infectie krijgen. Jouw lichaam is in principe in staat om relatief kleinere aantallen gewoon tegen te gaan zonder dat je daar ziek van wordt.

De heer **Huidekooper**:

Oké. Dus als ik u goed begrijp, heeft u inderdaad gekeken naar die data. U concludeert: de rol van superspreadevents, en daarmee ook die van aerosolen, moet veel groter zijn dan waar van uit werd gegaan. Zo kwam u tot die 80% tot 95%.

De heer **De Hond**:

Ja, maar ...

De heer **Huidekooper**:

Ik heb meegeschreven en u zei "80% tot 95%". Misschien bedoelde u "90% tot 95%". Maar zo kwam u dus tot dat getal.

De heer **De Hond**:

Maar mede ook omdat er ook in het buitenland ... Ik bedoel, ik was niet de enige. Het was ook in het buitenland zo. Het interessante is ... In die studie, op de helft van 2021 ... Professor Jimenez was een van de auteurs. Hij zegt op Twitter, als hij samen met zes anderen van verschillende universiteiten met dat rapport komt ... Ik heb in november 2020 met hem gesproken. Hij zei: "De Hond is eigenlijk de eerste die mij duidelijk

maakte dat de overheersende rol van door de lucht ... Aanvankelijk was ik het er eigenlijk niet mee eens, maar inmiddels wel." Door dat rapport en door de voorbeelden zag je gewoon dat het overgrote deel van die mensen ook dacht dat het door de lucht kwam. Dat was ook het meest logische patroon.

De heer **Huidekooper**:

Ja. Maar we gaan het zo meteen in dit verhoor met u hebben over hoe er ook door andere adviseurs wordt gekeken naar uw punt met betrekking tot aerosolen. Dank voor nu.

De **voorzitter**:

Dan kunnen we naar het volgende onderwerp. Daarvoor geef ik graag collega Huidekooper het woord.

De heer **Huidekooper**:

Hartelijk dank, voorzitter. In dit blokje wil ik het met u, meneer De Hond, hebben over de adviseurs die het kabinet betrok bij corona. Dan gaan uw gedachten, denk ik, al gelijk naar het OMT, dat natuurlijk een belangrijke rol had in de advisering. Ik leid het even kort in. Aan het begin van de pandemie is er veel onduidelijk over de kenmerken van het nieuwe coronavirus. Die onzekerheid – "varen in de mist" noemde premier Rutte het – maakte dat bevindingen van kennisadviseurs extra belangrijk zijn voor de beleidsvorming. Het Outbreak Management Team is de belangrijkste adviseur van het kabinet voor de virusbestrijding. In het team zitten vooral onderzoekers op het gebied van infectieziekten en microbiologen. Vond u die samenstelling van het OMT logisch?

De heer **De Hond**:

Nee, want bij de besluiten die je neemt waren er allerlei consequenties voor de maatschappij – dat is trouwens ook zo met volksgezondheid op andere punten – en dus was het veel verstandiger geweest om ook andere mensen daarbij te betrekken en de standpunten niet alleen vanuit volksgezondheid te maken. Eigenlijk had dat gemoeten. Het is ook nog een belangrijk punt dat men met modellen werkte die eigenlijk nergens op sloegen. Die gaven ook maar een soort beeld alsof het zo was, terwijl het heel slecht gebaseerd was.

De heer **Huidekooper**:

Ik wil zo meteen even met u stilstaan bij de modellen. Nog even over die

samenstelling. U gaf aan dat u de samenstelling van het OMT niet logisch vond. Welke mensen of expertises miste u precies?

De heer **De Hond**:

Nou, in de eerste plaats waren er relatief weinig mensen die ook kritische geluiden gaven. Die werden genegeerd. Ik denk dat er gewoon op een aantal plekken, niet alleen medisch, een aantal feitelijke aanpassingen hadden kunnen komen. Je had mensen kunnen gebruiken die van de consequenties voor de economie wisten, of van de psychische gevolgen voor jongeren. Er waren zoveel zaken die werden getroffen door de keuzes die het OMT maakte. Die werden eigenlijk totaal genegeerd, omdat die niet in het OMT zaten. Dat richtte zich eigenlijk alleen maar op: "We hebben hier berekeningen over hoeveel mensen er op ic's gaan komen", voor wat dat waard is, "en wij komen nu met maatregelen om ervoor te zorgen dat er minder mensen op de ic's komen."

De heer **Huidekooper**:

Dus u vond het medische perspectief op de volksgezondheid dominant in het OMT. Begrijp ik u zo goed?

De heer **De Hond**:

Ja, maar het was zelfs eng. Hoe zij het deden, was een uiterst enge manier om naar de volksgezondheid te kijken, namelijk alleen naar de ic-capaciteit.

De heer **Huidekooper**:

Alleen naar de ic-capaciteit. Dat vond u een te smalle focus?

De heer **De Hond**:

Ja. Ook daarop had ik de volgende kritiek. Als de ic-capaciteit je grootste probleem is – ik heb hierover een artikel geschreven rond de helft van 2020 – ga dan proberen om je capaciteit te vergroten. De RAI stond leeg. Er waren artsen in Cuba en andere landen die wilden komen. Er stond een hotel leeg dat nog niet geopend kon worden. Je had zo 400 à 500 ligplekken kunnen creëren. Dat gebeurde ook niet. Ik kreeg terug van artsen dat dat kwam omdat de verschillende ziekenhuizen allerlei eigen belangen hadden omdat het ook financieel nogal wat betekende als je ic-plekken had die je kon vullen.

De heer **Huidekooper**:

We zitten hier natuurlijk ook om te kijken: wat zou, richting een volgende

pandemie, een optimale samenstelling zijn van bijvoorbeeld een OMT? U noemde jongeren en de gevolgen voor de economie. Wat zijn concrete disciplines die wat u betreft aan het OMT zouden moeten worden toegevoegd?

De heer **De Hond**:

Nou, ik denk eigenlijk dat het ook meer gaat om de persoonlijkheidsstructuur van de mensen die daarin zitten. Ik denk dat het meest belemmerende is geweest – en ik hoop dat we daar straks nog even op terugkomen – de gebrekkige, niet open instelling van degenen die daar waren, en met name van Van Dissel zelf, die ook nu nog, zes jaar na dato, exact dezelfde dingen zegt als zes jaar geleden. Alle nieuwe dingen die langsgekomen zijn, neemt hij helemaal niet mee. En als daarin geen mensen zitten met een open geest ... Ik bedoel, ik kwam onderzoeken tegen zoals dat in Gangelt. Daarvan hoop je dan dat ze die meenemen en daar conclusies uit trekken. Er werd niet eens naar gekeken! Dus een nieuwe commissie moet open zijn, moet alle informatie die binnenkomt, echt wege. Die moet die mensen ook laten komen en ermee praten, en dan weloverwogen zeggen wat ze met die informatie al dan niet doen. Nou, dat was totaal niet het geval.

De heer **Huidekooper**:

Als ik het zo mag samenvatten, hoor ik u eigenlijk twee punten maken. Dus die samenstelling van het OMT is belangrijk, maar vervolgens ook hoe ontvankelijk zo'n OMT voor tegenspraak is en hoe kritische geluiden worden meegenomen of juist terzijde worden geschoven.

De heer **De Hond**:

Ja, en dat tweede is bijna nog belangrijker, want je hebt in andere landen, bijvoorbeeld in Zweden, gezien hoe open degene was die daar leiding gaf, en wat dat betekende voor de maatregelen die werden genomen. Het was in Nederland het andere uiterste van de as.

De heer **Huidekooper**:

Als we het OMT even parkeren, zou ik het er nog even over willen hebben dat we zien dat het kabinet ook andere adviseurs op meerdere momenten om advies vraagt, bijvoorbeeld de planbureaus, zoals het Sociaal en Cultureel Planbureau, maar ook de Gezondheidsraad. Hoe keek u naar de wijze waarop de kennis van andere kabinetsadviseurs, zoals die ik net heb genoemd, werd betrokken bij het beleid?

De heer **De Hond**:

Nou, dat was dramatisch. In alle verhoren die u heeft gehad, kwam dat steeds langs. Het was alleen "de ic", dat gedeelte, en wat de input van anderen was ... Als de minister van Onderwijs eigenlijk zei "we moeten niet sluiten" enzovoort, dan ging Hugo de Jonge zeggen: maar we gaan het toch doen. Dus dat werd helemaal niet meegewogen. Het is dus bijna niet eens wie er nou precies in zitten, maar hoe die mensen optreden, en vooral hoe ze eigenlijk gecorrigeerd kunnen worden als zij zo eenzijdig een richting inslaan.

De heer **Huidekooper**:

Dus ...

De heer **De Hond**:

En als illustratie daarvan ook nog dit. Ik had altijd een goed contact met Rutte en heb in een vroeg stadium Mark Rutte bericht over wat ik gevonden had: dat het door de lucht ging. Mark Rutte heeft me in contact gebracht met iemand van het RIVM, een professor die erbij betrokken was. Aan diegene heb ik ook mijn verhaal verteld. Die was het met mij eens. Die heeft me zelfs een filmpje uit Japan toegestuurd, waaruit die aerosolen bleken. En later meldde ze: ik krijg binnen het RIVM niks voor elkaar. Dus het was een soort mentaliteit.

De heer **Huidekooper**:

Dus u zegt eigenlijk: het lag meer aan de mentaliteit. En er zijn adviezen uitgebracht, maar naar uw mening heeft dat geen wezenlijke impact gehad op het beleid.

De heer **De Hond**:

Ja, maar ik denk dat dat mede gebeurde omdat het OMT zo met oogkleppen op zat en niet open was. Het was evident dat covid dezelfde patronen zou volgen als influenza. Dat betekende dat het in mei in een eigenlijk heel gunstige situatie kwam. In het najaar zou het weer beginnen. Als je ziet wat we in die zomer nog aan maatregelen hebben behouden, met cirkels in het gras waar mensen niet bij elkaar mochten zijn. Ik weet nog: op 18 mei of 19 mei was het Hemelvaartsdag. Dat was een prachtige dag. Het was geloof ik 30 graden. Iedereen buiten; 4 miljoen mensen buiten. Ik ben die avond ook nog bij Op1 geweest. Ik weet nog dat ik Bruls toen heb gezien in het Journaal, die zei: als ik al die mensen zie, zo dicht bij elkaar ... Want dat was het beeld: als mensen dicht bij elkaar zijn, worden ze besmet. Hij zei: we moeten in de zomer

zware maatregelen nemen. Als je naar de cijfers keek van na Hemelvaartsdag, was het: niets. Maar het leek wel of men daar niks van leerde. Er was op De Dam een grote demo geweest. Niks gebeurd. Ze leerden er niks van!

De heer **Huidekooper**:

Even ...

De heer **De Hond**:

Ze bleven hangen in hun verhaal.

De heer **Huidekooper**:

Even voor de helderheid: u vond dat er al op dat moment veel meer buitenactiviteiten konden plaatsvinden vanwege de grotere rol van aerosolenverspreiding. Begrijp ik u zo goed?

De heer **De Hond**:

Los daarvan; los van het feit dat het in de zomer zowel binnen als buiten vrijwel veilig was. Zeker na zo'n periode met lockdowns was het alleen maar fantastisch dat we naar buiten konden. En festivals gingen niet door, allerlei dingen werden verboden en buiten werden kringen in het gras gezet voor mensen, voor een maximale afstand en zo. Ik weet nog dat legendarische moment – en dat vind ik echt – met minister Grapperhaus. De stranden gingen open. Er was een reportage in EenVandaag waarin Grapperhaus met mensen op een pad naar het strand ging. Hij liep daar en zei: goh, de mensen die daarvandaan komen en naar het strand gaan, passeren elkaar op een te korte afstand, korter dan 1,5 meter. We zien 'm dan zo staan, op het duin, met 1,5 meter: "Dit is toch echt niet een veilig pad. Dat moeten we toch anders gaan organiseren."

De heer **Huidekooper**:

En met de stelligheid waarmee u op dat moment dacht "we zitten op het verkeerde spoor", kan ik me voorstellen dat u daar toen met verbazing naar keek. We hebben al vastgesteld dat de rol van het OMT eigenlijk dominant was in de besluitvorming en dat u vond dat de rol van en sturing en focus op de ic-bedden eigenlijk de overhand had. U gaf ook aan dat andere officiële adviseurs wel erbij werden betrokken, maar wat u betreft zag u daar weinig wezenlijke impact van terug. Er waren, naast u, natuurlijk ook nog andere burgers die geen officiële functie of adviesraad vormden, maar die ook kritisch waren op punten van het beleid, en hun

inzichten wilden delen. Is daar in uw ogen voldoende gebruik van gemaakt?

De heer **De Hond**:

Nee, absoluut niet. Men bleef in die eigen dogma's. Maar het erge was ook nog ... Ik bedoel, zelfs als u zou accepteren dat je vooral op ic-bedden stuurde, was de manier waarop ze stuurden en de basis van de becijfering waarop men stuurde, op z'n janboerenfluitjes. En dat werd het hele beleid. Het beleid werd gebaseerd op "als we dit gaan doen, zal dat dit betekenen voor de ic's", en vooral "deze maatregelen gaan dat betekenen". Totaal uit de duim gezogen. En ook de combinatie van die dingen ... Ja, als het daarna omhoogging, riepen ze: "nou, dat heeft gewerkt" of "het heeft niet gewerkt". Het was echt een ... Ik heb het weleens hiermee vergeleken. Ik was 5 jaar en zat naast mijn vader. Ik had zo'n kinderstoeltje. Ik zat dan naast hem in de auto en deed dan net alsof ik reed. Ik dacht ook dat ik reed, maar mijn vader reed natuurlijk. Nou, dat was mijn gevoel van wat er toen eigenlijk gebeurde; ze hadden het gevoel dat ze een vorm van controle hadden, maar dat hadden ze helemaal niet.

De heer **Huidekooper**:

Dat leidt natuurlijk tot de volgende vraag aan u, omdat we hier ook zitten om te kijken naar een eventuele volgende pandemie en hoe het dan beter zou kunnen: hoe had dat beter gekund? Hoe hadden de stemmen van kritische burgers, van mensen die geen officiële functie hadden, serieus door het kabinet erbij kunnen worden betrokken, en ook door de Kamer?

De heer **De Hond**:

Nou, veel transparanter. En veel meer deskundigheid van buiten gebruiken. En veel meer bij bijvoorbeeld de modellen die ze maakten. Tja, die kwamen uit de toverdoos van professor Wallinga. Er waren genoeg mensen die zeiden dat die aannames niet klopten. A: je kreeg de onderbouwing eigenlijk niet, dus je wist ook niet hoe hij daarop was gekomen. Dat betekende gewoon dat het een black box was waaruit ze aan het organiseren waren. Het was dramatisch. En het erge vond ik vooral dat er steeds gedaan werd als: "Wij zijn wetenschappers. En volgens de wetenschap ..." Nou, alle basale dingen die de wetenschap zou moeten doen, hebben ze toen niet gedaan.

De heer **Huidekooper**:

Uw kritiek op die modellen zat dus op die transparantie, maar u had ook

inhoudelijke kritiek op die modellen, bijvoorbeeld rond de omikronlockdown, dus de derde lockdown. U heeft zich daar al meerdere keren publiekelijk over uitgelaten. U vond die onnodig. Kunt u ons eens meenemen in uw kritiek op de modellen die het OMT gebruikte?

De heer **De Hond**:

Omikron is het hoogtepunt, of dieptepunt, daarvan. Want wat gebeurde er? Eind november 2021 was het duidelijk dat er in Gauteng, dat is Johannesburg en Pretoria, een nieuwe was opgedoken: omikron. Er werd daarvan al meteen gemeld, want dat zag je aan de cijfers maar ook in de media, dat dat behoorlijk veel besmettelijker was dan de vorige. Maar ook, en dat zag je in de podcast van begin december, dat al die artsen zeiden: het is wel veel besmettelijker, maar we krijgen veel minder mensen in de ziekenhuizen. Dus dat was echt bekend in de eerste week van december.

De heer **Huidekooper**:

Dus uw punt was ook: dat was de kennis van toen, dus die had ook toen gebruikt moeten worden?

De heer **De Hond**:

Dat was de kennis van toen. Dat kan je op mijn website teruglezen en je kan de podcast zien, want er waren professoren uit Zuid-Afrika die in een podcast uit Engeland precies vertelden wat ik nu vertel. Dat was niet in februari of zo.

De heer **Huidekooper**:

Want hoe hard was die conclusie op dat moment met betrekking tot ...

De heer **De Hond**:

Die was al heel hard, want er waren al mensen die zeiden: dit is eigenlijk de uitweg. We krijgen een veel besmettelijker en veel minder ziekmakende ... Het is vrij logisch in de ontwikkeling van een virus dat dit de eindfase is van de mutaties van het virus. En wat gebeurde er toen? In Engeland en in Nederland werden weer modellen opgesteld. Dat deden Wallinga en de Engelsen. De besmettelijkheid was veel hoger, maar wat ze invulden, was de ziekmakendheid van delta. Toen kreeg je een model van Wallinga: als er al eind 2021 een lockdown gehouden zou worden, dan zouden er 1.850 mensen op de ic zijn, gemiddeld, maximaal 3.200 zelfs. En er was een totale puinhoop. Paniek. Diverse OMT-leden die die cijfers hadden gezien, hoorde ik al op de radio of bij Op1: "Wat er nu op ons

afkomt ..." Wij zeiden op onze site, en ook anderen: het is omikron; die is helemaal niet zo ziekmakend en dat model is totaal verkeerd. Het uiteindelijke resultaat was: er is totaal paniek gezaaid vanuit dat model. Wij zijn het enige land in Europa geweest dat een lockdown heeft ingevoerd met omikron, waarbij ook nog de ic-waarden half december al aan het verbeteren waren. Ik heb die cijfers nog een keer teruggekeken. Begin januari was het nog minder. De uiteindelijke prognose van Wallinga was 8 keer verkeerd, dus een factor 8, maar dat betekende niet dat ze begin januari zeiden: o gelukkig, het valt mee; laten we maar stoppen. Ze zijn gewoon doorgedaan.

De heer **Huidekooper**:

Ja, en naast transparantie hoorde ik u nu dus net ook – dat illustreert u heel duidelijk aan de hand van de omikronlockdown – verkeerde aannames in de modellen noemen.

De heer **De Hond**:

Als enige land dus.

De heer **Huidekooper**:

Hoe keek u naar de inzet van modellering als instrument aan sich? Stel, zo'n model was volledig transparant geweest en bevatte de juiste aannames, hoe kijkt u dan naar de inzet van een model als instrument in de crisis?

De heer **De Hond**:

Nou, moet u horen, een model als instrument kan best goed werken, maar dan moeten de aannames goed zijn. Als je aanname al is dat het via grote druppels gaat en niet door de lucht, dan zit er in je model al iets verkeerd. Maar er waren heel veel componenten die we helemaal niet wisten, dus die aannames waren eigenlijk willekeurige keuzes. Als je dat dan had gedaan met een grote groep deskundigen met elkaar op een platform ... Maar het gebeurde alleen door Wallinga. Het was ook nog een soort gesloten doos. Dan kwam er een uitkomst en daarmee ging Van Dissel naar de Kamer. En ook de basiscijfers waren steeds verkeerd. Van Dissel heeft nog heel lang gewerkt met "van het aantal mensen dat een infectie krijgt, gaat meer dan 1% dood", terwijl dat al heel lang bekend was. Dus als je voortdurend verkeerde cijfers hebt ... Ik heb een interview gezien van Van Dissel en Wallinga begin februari 2022. Toen waren we al diep in omikron. Drie weken later was het voorbij. In dat interview komt

hij nog met een model waarin hij voorspelt dat we ook nog het risico hebben dat eind maart de cijfers nog weer naar 2.000 gaan. Ja ...

De heer **Huidekooper**:

Het wordt heel helder dat u in ieder geval een andere kijk hebt op de aannames die in dat model worden gedaan. Wat ik even met u probeerde te onderzoeken, is: hoe kijkt u naar de inzet van modellering als instrument als zodanig? Heeft u daar kritiek op of zit dat op hoe de modellering in de coronapandemie is gegaan? En als ik u goed begrijp, maar corrigeer me, dan bent u niet kritisch op modellering an sich, maar vond u de modellen die in de coronapandemie zijn gebruikt onvoldoende transparant en ook vaak niet goed, omdat er verkeerde aannames werden gedaan.

De heer **De Hond**:

Modellering is lastig als er heel veel onbekende factoren in zitten. Dan wordt onbekendheid op onbekendheid gestapeld, zoals ook toen met die ...

De heer **Huidekooper**:

Dat is misschien ook wel een beetje inherent aan een crisis waarin een nieuw virus uitbreekt.

De heer **De Hond**:

Nou ja, ook daar zou ik heel voorzichtig zijn met modellen als je bepaalde dingen nog niet weet, en niet die modellen dan als uitgangspunt nemen. Als je dingen wel weet, zou ik er vooral meerdere deskundigen bij betrekken om te kijken hoe er een soort consensus is tussen een groot aantal deskundigen die vanuit verschillende invalshoeken komen, en niet dat er in één kamer iemand zit die wat dingen doet en een beetje met Engeland praat, en dan vervolgens met cijfers komt. En vervolgens zitten we ook ... Nou ja, "als we een avondklok krijgen, dan scheelt het 10% en scheelt het dat op de R". Nou, dat is echt ... Ik trok mijn haren uit mijn hoofd. Je ziet, ik heb er niet veel meer over.

De heer **Huidekooper**:

In het OMT vindt veel discussie plaats, maar wordt er altijd naar gestreefd om uiteindelijk wel een eensluidend advies te geven. Ik hoorde u net zeggen: er moeten ook verschillende visies en invalshoeken worden bekeken. Is het in uw ogen mogelijk om bij een onontgonnen onderwerp als corona zo'n eensluidend wetenschappelijk advies, zoals het OMT-advies is gebruikt, te geven?

De heer **De Hond**:

Ja, het is best mogelijk, als je je maar heel breed oriënteert. Nogmaals, er was een cruciaal onderzoek in Gangelt, waar heel veel uit kwam. Daar werd helemaal niet naar geluisterd. Daar werd niks mee gedaan. Dus je merkte dat ze zo gevangen zaten in een bepaalde koker, in een bepaalde tunnel ... Ja, en dat is desastreus. Dan kan deze commissie nog allerlei dingen gaan adviseren, maar als de mensen die daar zitten niet de mentaliteit hebben om breed te gaan kijken en breed wat ze in de buitenwereld zien erbij te betrekken, dan gaat het weer mis.

De heer **Huidekooper**:

Ja, dus dat is een punt dat ik dan vertaal als een soort tunnelvisie die u zag ontstaan.

De heer **De Hond**:

Ja, maar wat daarbij nog cruciaal is, wat u ook even moet beseffen: vanaf het begin is vanuit de politiek en vanuit het OMT en Van Dissel de ernst van de ziekte veel te zwaar aangezet. Er werd ook gedaan alsof er inderdaad 3% doodging.

De heer **Huidekooper**:

Dat is die IFR waar u aan refereerde, hè?

De heer **De Hond**:

Maar dit is even cruciaal, want ik heb in juni een onderzoek gedaan bij peil.nl. Bijvoorbeeld de mensen rond de 60 schatten in dat als ze ziek werden, hun kans van sterven 100 keer zo hoog was als die in werkelijkheid was. Dus dat was de sfeer die gecreëerd werd, die ook niet goed was voor de volksgezondheid en ook niet goed om de juiste maatregelen te nemen.

De heer **Huidekooper**:

Dat heeft u bij dezen helder overgebracht. Hoe u met die punten omging en of u daarvoor een luisterend oor vond, zal mijn collega bespreken. Dank.

De **voorzitter**:

Collega Poortman, heeft u op dit onderwerp nog aanvullingen?

De heer **Poortman**:

Ja, ik heb eigenlijk nog twee vragen die even blijven hangen. Helemaal

aan het begin begon u met een statement rondom de zorg en het zorgpersoneel. Bij de omikronlockdown speelden niet alleen de modellen van Wallinga een rol, als ik het goed heb begrepen uit vorige verhoren, maar ook de belasting van het zorgpersoneel, omdat er in die tijd heel veel uitval was. Er waren dus in die tijd minder ic-bedden beschikbaar op basis van wat het zorgpersoneel aan zou kunnen. Hoe keek u naar die afweging?

De heer **De Hond**:

Blijkbaar ... We waren de enigen in Europa, hè, die dit gedaan hebben. Het is een soort schijnreden om de verschrikkelijk slechte voorspelling van het model weg te doen. Als jouw voorspelling is, en dat was de voorspelling van Wallinga, dat je eind januari 1.850 plekken op de ic nodig hebt, terwijl je op dat moment blij bent als je er 1.000 hebt, dan is het natuurlijk een kwestie van dat je dan angst hebt en zo. Maar wat het interessante was: ook toen die lockdown eenmaal inging, zag je de cijfers steeds lager worden. Daar is op geen enkele manier op gecorrigeerd. Dus het argument dat er uitval zou komen van zorgpersoneel ...

De heer **Poortman**:

Die was er al op dat moment, dus ...

De heer **De Hond**:

Jawel, maar ik vind het ...

De heer **Poortman**:

... ik vind het invoelbaar dat dat meegenomen werd in de afweging.

De heer **De Hond**:

Ja, maar de belasting op dat moment was, even uit mijn hoofd, 600 op de ic's. Het was niet 1.100 op de ic's.

De heer **Poortman**:

Nee, maar als ik het goed heb begrepen, was dat vanwege het personeelstekort al heel nijpend, dus zat er op de ic niet de bandbreedte die er bijvoorbeeld in de eerste piek nog wel was.

De heer **De Hond**:

Nou, ik bedoel, er kunnen allerlei argumenten een rol gespeeld hebben. Ondertussen zijn wel ... Mijn dochter bijvoorbeeld zat in de laatste klas van de lagere school. Net zoals het jaar daarvoor zijn de laatste vier dagen,

wat meestal op die school nog een leuk moment is, weggehaald. Er zijn allerlei besluiten genomen die grote consequenties hadden. Er was ontzettend veel ruimte om ondertussen te zien wat er gebeurde. Dus ze kunnen met allerlei argumenten komen, maar de consequenties voor de samenleving, om nog een keer in een lockdown te gaan bij iets wat niet meer ernstig ziekmakend was, zijn blijkbaar alleen in Nederland niet meegenomen.

De heer **Poortman**:

Dat maakt u helder. Mijn andere vraag is nog of u maatregelen die aan het begin van de pandemie genomen zijn anders weegt dan maatregelen die in het vervolg van de pandemie zijn genomen.

De heer **De Hond**:

Ik kan me wel voorstellen dat je in het begin, zeker als de WHO zegt dat het niet door de lucht gaat en het grote druppels zijn ... Daar heb ik, laat ik zeggen, de eerste vier tot zes weken best begrip voor. Alleen, ook daar ... Ik kwam bijvoorbeeld met mijn cijfers vanuit analyses. In Brazilië zag je bijvoorbeeld dat het in Manaus begon. Dat was heel interessant. Manaus ligt bij de Amazone. Het virus trok in vier tot zes weken naar São Paulo. Dat was interessant. Dat was precies het proces dat griep ook altijd doorliep. Het begon in Manaus en kwam naar beneden. Ik heb dus een artikel geplaatst met de titel "COVID-19 heeft griep!" Dat betekent dus dat je kon verwachten dat we eind april in de eindfase zaten van die eerste fase en dat we in een veiliger gebied zouden komen. Dat betekent dat je toen al met je maatregelen kon anticiperen. Wat gebeurde er? Zelfs in mei, juni kreeg je voortdurend OMT-leden die zeiden: "Pas op! De tweede golf kan nog beginnen in de zomer." Ja, in het najaar kon die beginnen, maar niet in de zomer. Men leerde niks. Men wilde ook niks leren. Men bleef gevangen in een aantal zaken. De eerste vier tot zes weken vond ik het begrijpelijk, maar daarna hebben ze niks bijgeleerd en bleven ze eigenlijk in hetzelfde verhaal hangen.

De heer **Poortman**:

Dank u wel voor deze aanvullingen.

De **voorzitter**:

Dan kunt u direct door naar het volgende onderwerp, collega Poortman.

De heer **Poortman**:

Dank u wel. Dan gaan we wat verder in op een paar dingen die al zijn

aangestipt. Het gaat vooral om het contact tussen u en het OMT en het kabinet. U heeft net al uw contact met de heer Rutte uit de doeken gedaan. Als ik het goed begreep, bracht de oud-premier u in contact met een medewerker van het RIVM, om uw bevindingen over aerosolen te delen. U heeft het al aangestipt. Ik ben nu benieuwd hoe de inhoud van dat contact eruit heeft gezien.

De heer **De Hond**:

Dat was een professor die nog steeds betrokken is bij het RIVM. Die was verantwoordelijk voor milieu, lucht enzovoorts. Zij heeft ook die metingen van de rioleringen onder haar verantwoordelijkheid gehad. Ik had contact. In het gesprek met haar – ik heb haar meerdere keren gesproken – bleek zij op dezelfde lijn te zitten, want voor haar was ook de kwaliteit van de lucht heel belangrijk. Er is ook nog wat extra onderzoek gedaan. Zij heeft mij zelf ook onderzoeken aangereikt die daar ook op wezen. Een, twee weken later meldde ze: ik probeer hier binnen het RIVM aandacht voor te krijgen, maar dat lukt me helemaal niet.

De heer **Poortman**:

Terwijl ze op uw lijn stond, als ik het goed begrijp.

De heer **De Hond**:

Sorry?

De heer **Poortman**:

Ze volgde uw lijn, als ik het goed begrijp.

De heer **De Hond**:

Ja, dit gebeurde in de eerste, tweede week van april.

De heer **Poortman**:

Dat had dus geen effect. Kreeg u ook mee welke argumenten een rol speelden in de keuze om deze bevindingen niet mee te wegen?

De heer **De Hond**:

Nee, maar goed, die waren ook wel zichtbaar. Als je alleen maar bleef hopen op "het gaat niet door de lucht, maar het gaat met grote druppels, grote druppels" ... Ook de WHO had gezegd: dat is fake news. By the way, tegenwoordig denkt die nog steeds dat dat zo is. Als je hoogste baas denkt dat het grote druppels zijn, dan krijg je dus die mogelijkheid niet.

De heer **Poortman**:

Vervolgens wordt u in juni ook uitgenodigd voor een gesprek met enkele leden van het OMT. Wat heeft u met het OMT besproken?

De heer **De Hond**:

Ja, dat was ook grappig. Ook weer door bemiddeling van de premier was er een gesprek gearrangeerd met leden van het OMT. Het grappige was dat het een gesprek was met professor Voss, professor Vos en De Hond. Ik dacht: ik snap hoe de selectie gemaakt is.

De heer **Poortman**:

Het wordt ons nu ook helder, ja!

De heer **De Hond**:

Het was op zichzelf een plezierig gesprek. Voss is een hele aardige man enzovoort. Ik had ook een document gemaakt, dat eigenlijk al min of meer bekend was. Daar hebben we leuk over gesproken. Dat was het.

De heer **Poortman**:

Oké. Maar hoe was de inhoudelijke beoordeling van uw bevindingen in dat gesprek?

De heer **De Hond**:

Het kon niet waar zijn. Het was echt alsof ik zei dat de aarde om de zon draaide en zij vonden dat de zon om de aarde draaide. Er zat geen enkele ruimte in.

De heer **Poortman**:

Heeft u zicht gekregen op wat de intentie van dit gesprek is geweest?

De heer **De Hond**:

De intentie was waarschijnlijk om dit gesprek te voeren omdat Rutte vroeg: ga ook weer eens met De Hond praten. Ik was ook twee keer bij Op1 geweest. Waarom was ik bij Op1? Misschien is het toch even belangrijk om dat te zeggen. Waar ik me ontzettend zorgen over maakte, naast alle andere dingen, waren met name de aanwijzingen voor zorginstellingen, want in zorginstellingen werd gedacht: als je maar afstand houdt, de ramen dichtdoet en niemand laat bezoeken ... Mijn punt was: zorg dat in zorginstellingen juist de ventilatie goed is. Dat was mijn insteek. Je kan ook terugkijken dat ik zeg: de zorginstellingen zijn het grote gevaar. Als je die sluit, ook nog alle ramen dichtdoet en zo, en dan

zegt: nou, dan ben je veilig ... Nee, dan ben je juist onveilig, want als er in dat gebouw één iemand is die het virus uitstraalt, wordt het verspreid onder alle mensen. Er zijn nogal wel plekken geweest met grote uitbraken, waar een groot deel van de bewoners ziek is geworden. Dat had voorkomen kunnen worden.

De heer **Poortman**:

Het stond natuurlijk haaks op wat op dat moment gangbaar was. Of gangbaar ... Nogmaals, het was gangbaar binnen het RIVM en het OMT.

De heer **De Hond**:

Nee, want het OMT vond dat ... De tehuizen gingen dicht. Niemand mocht er meer in. Er kwamen mondkapjes voor het personeel en men moest 1,5 meter afstand houden. Dat was de instructie. De instructie was niet: probeer de ramen open te houden en probeer zo veel mogelijk naar buiten te gaan. Ik hoorde wel regelmatig van mensen die familie hadden in die instellingen en die zelf zeiden: "In de gang zijn er twaalf mensen ziek geworden. Mijn moeder zat daar. Ik heb ervoor gezorgd dat bij mijn moeder altijd het raam open was. Zij was de enige die niet ziek werd." Nou is dat natuurlijk ook een n van 1, maar ik maakte me in april ontzettend zorgen dat de verkeerde aanwijzing werd gegeven.

De heer **Poortman**:

U noemt een paar keer dat deze contacten, eerst met het RIVM en later ook met het OMT, via premier Rutte tot stand zijn gekomen. In een interview met NRC geeft premier Rutte aan dat hij u heel serieus neemt. Hij maakt onderscheid tussen twee soorten critici, namelijk mensen die het bestaan van het coronavirus ontkennen – hij zegt: daar kunnen we niks mee – en mensen die een alternatieve benadering hebben, maar het virus heel serieus nemen. Dan noemt hij u bijvoorbeeld. Hij zegt, en dan citeert hij u: "Hij zegt: vergeet de aerosolen niet. Nou, Maurice, zeg ik dan, terecht punt. Moeten we niet vergeten, goed naar de ventilatie kijken." Dat klinkt toch alsof u serieus bent genomen. Heeft u dat zelf ook zo ervaren?

De heer **De Hond**:

Door Rutte wel, maar niet door het RIVM en niet door Van Dissel. Want bedenk dat het woordje "ventilatie" er pas in juni 2021 bij is gekomen. Het meest dramatische was – ik weet niet of dat op de agenda staat, maar anders zal ik ... – de uitbraak in Maassluis.

De heer **Poortman**:

Dit was een interview uit december 2020. Het kabinet en Rutte hadden toch, als ze dit zeggen, ook los van het OMT gewoon ventilatie kunnen opnemen in de maatregelen? Is u toen helder geworden waarom Rutte u wel serieus nam, maar dat vervolgens geen gestalte kreeg?

De heer **De Hond**:

Nee, dat was het dramatische. Als ventilatie namelijk serieus genomen zou worden, zou Van Dissel moeten toegeven dat verspreiding blijkbaar ook door de lucht ging. Het dramatische was zelfs dat toen het ministerie van Onderwijs ongeveer 400 miljoen beschikbaar stelde voor ventilatie – dat was geld dat die schoolbesturen konden gebruiken voor ventilatie – en een brief stuurde naar de verschillende schoolbesturen, daar de zin in stond: overigens meldt het RIVM dat ze geen bewijzen hebben dat het virus zich via de lucht verspreidt. Dat zeg ik nu even geparafraseerd. Tegen schoolbesturen – die moesten namelijk ook mee-investeren – zeg je dus: "Ga investeren. Hier geven we je geld, maar het RIVM vindt eigenlijk niet dat dat moet." Dat is het erge geweest. Ook als er sterke aanwijzingen waren dat het door de lucht ging ... Dat was met name het geval bij die uitbraak in Maassluis in juni 2020. Mind you, de onderzoeker uit Rotterdam kwam ermee dat hij virusdeeltjes vond in het ventilatiesysteem, waarmee ook recirculatie plaatsvond. Die man ...

De heer **Poortman**:

Dat waren eigenlijk heel moderne ventilatiesystemen.

De heer **De Hond**:

Het ventilatiesysteem. Ik kreeg eind juli een anonieme mail van iemand van het RIVM die zei: er is ruzie over dat onderzoek. Die man wilde alle zorginstellingen waarschuwen: "Denk aan ventilatie. Denk aan ventilatie, want dat is belangrijk. Dat heb ik gevonden." Hij is door het RIVM tegengewerkt. Uit de Wob-verzoeken zijn mails gekomen aan de GGD, die het eindrapport over Maassluis gemaakt heeft. De GGD wilde wel zeggen: ventilatie speelde een rol. Door de mails die er vanuit het RIVM naar de GGD gestuurd zijn, staat in het eindrapport: nee, bij die uitbraak heeft ventilatie geen rol gespeeld. Terwijl er in heel Nederland amper wat was, zijn 17 van de 21 mensen besmet geraakt en gingen er 7 dood. 18 van de 34 verzorgers van de zorginstelling zijn besmet geraakt. Dat moest dus in de koffiekamer gebeurd zijn, terwijl de onderzoeker zei: het komt door het ventilatiesysteem. Maar dacht mocht niet.

De heer **Poortman**:

Want dat zou wijzen op die aerogene besmetting?

De heer **De Hond**:

Nee, want als toegegeven werd dat het via de ventilatie ging, dan zou je ook toegeven dat het via de lucht gaat. In de getuigenis van Van Dissel van vorige week ontkende hij nog steeds dat via de lucht een belangrijke factor is.

De heer **Poortman**:

In 2020 – u bent proactief in uw contact, zien we – legt u regelmatig contact met het kabinet en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, VWS, via open brieven. Welke reacties heeft u ontvangen op uw brieven?

De heer **De Hond**:

Sorry?

De heer **Poortman**:

U schrijft regelmatig brieven aan het ministerie van VWS; open brieven zijn dat. Welke reacties heeft u ontvangen op uw brieven?

De heer **De Hond**:

Binnen de politiek heb ik altijd wel goede contacten vanuit mijn werk. Ik heb bijvoorbeeld ook hele goede contacten met minister Hoekstra, die me ook regelmatig contacteerde. Ik weet dat hij een paar keer in de ministerraad heeft ingebracht: en als Maurice de Hond nou gelijk heeft? Ook via VWS had ik vanuit mijn contacten dus wel ... Best ...

De heer **Poortman**:

Een ingang.

De heer **De Hond**:

... kon ik informatie sturen. Maar als ook al die mensen die hier zijn geweest hebben uitgelegd hoe weinig ze teweeg hebben kunnen brengen: nou, ik zeker niet.

De heer **Poortman**:

Maar kreeg u ook formele reacties van het ministerie daarop?

De heer **De Hond**:

De reacties waren meestal informeel, omdat ook mijn contacten informeel waren.

De heer **Poortman**:

Helder. Waar ik tot slot nog benieuwd naar ben: u wordt door het ministerie van VWS gevraagd om uw bevindingen omtrent ventilatie in te brengen bij een onlinebijeenkomst. Dat was in augustus 2020. Dan hebben we het best wel over het begin van de pandemie. Dat heette een soort "lessons learned"-bijeenkomst. Hoe werd uw inbreng daar ontvangen door andere deelnemers van die bijeenkomst?

De heer **De Hond**:

Op zichzelf was dat best een goede bijeenkomst. Het was een onlinebijeenkomst waarin dit soort dingen binnen werden gebracht. Je had bij alles het gevoel dat het dood sloeg, omdat het niet paste in het beeld, met name van Van Dissel, van hoe de verspreiding ging. Die heeft zich daar met hand en tand tegen verzet. Het erge was dat ik regelmatig contact heb gehad achter de schermen, zelfs met OMT-leden, die zeiden: "Jij hebt gelijk. Alleen, als ik dat naar buiten ..." Dan zeg ik: dat kun je mij wel vertellen, maar waarom breng jij dat niet naar buiten? Die mensen zijn dan: als ik het naar buiten brengen, wordt het voor mij een functie elders. Dus er was bijna omerta omheen.

De heer **Poortman**:

Op basis van wat u nu zegt, ontstaat bij mij het volgende beeld, maar corrigeer me als ik dat verkeerd heb. In de informele contacten had u een ingang en werd u gehoord, maar ergens liep dat spaak, waardoor men in formele uitingen eigenlijk niet verder kwam dan: grote druppels, afstand houden, lockdowns en die maatregelen.

De heer **De Hond**:

Ja. Bij mij waren het mijn informele contacten ... U heeft hier meerdere getuigen gehad die formeel ook best goede contacten hadden en die ook best input hadden. Uiteindelijk werd het in de besluitvorming altijd hetzelfde. Het OMT en met name Van Dissel zaten daar heel sterk in. Hij had een hele zware rol. Die ging met regelmaat presentaties geven aan de Kamer en in het Catshuis. Als je die presentatie zag en die cijfers en zo: gruwelijk slecht vond ik dat. Je merkte dat de belangrijke politici als Van Dissel weer een soort nachtmerriescenario neerzette, bijna voelden: "Misschien heeft De Hond wel gelijk, maar ik kan me niet permitteren dat

... Want moet je eens kijken wat ik hier zie." Dat was eigenlijk een continuïng story.

De heer **Poortman**:

Maar heeft u zicht gekregen op ... U noemt vooral de heer Van Dissel en wat leden binnen het OMT. Dat klinkt toch als een minderheid. Als je beredeneert dat gezaghebbende politici ... U noemde Hoekstra al die het af en toe inbracht, maar ook premier Rutte nam u serieus. Als een groep invloedrijke politici openstaat voor uw bevindingen en dat ergens tegen een muur aanloopt: heeft u zicht gekregen op hoe dat proces heeft gewerkt?

De heer **De Hond**:

Ja, nou ... Kijk, dat proces ... Ik hoop dat u dat in uw rapport zal meenemen. Dan heb je het OMT, waar Van Dissel een cruciale rol in speelt, maar dan heb je ook OMT-leden die regelmatig in de media verschijnen. Zij zaten bij Op1 of kwamen bij Sven enzovoort. In Engeland mocht je niet in de media als je in het OMT zat. Dus wat deden die mensen? Die kwamen ook het verhaal van het OMT brengen en die hielden één verhaal. Die zullen achter de schermen misschien wel wat andere dingen gezegd hebben, maar het werd gewoon de lijn. Het was altijd de lijn-Van Dissel. Er werd nooit van afgeweken. Nogmaals, in die getuigenis zat een soort starheid. Die starheid was bijvoorbeeld het volgende. In mei 2020 had het OMT een rapport met een bijlage waarin ze uitlegden dat aerosolen en zo helemaal niet belangrijk waren en dat er buiten best besmettingen waren. Toen kwamen ze met voorbeelden die we vorige week ook hoorden, van de voetbalwedstrijd van ...

De heer **Poortman**:

Dat heeft u net uitgelegd, ja.

De heer **De Hond**:

... Atalanta Bergamo en de Amazonegebieden. Atalanta Bergamo was de wedstrijd in het San Siro. Na de wedstrijd waren er 100 besmettingen.

De heer **Poortman**:

Ja, dat heeft u net uitgelegd. Het werden er 10.000, ja.

De heer **De Hond**:

Ja, maar dat werd steeds opgevoerd. Als ik dan zelf naar de cijfers ging kijken, dan zag ik dat dat niet zo was. Als je dat naar buiten bracht, werd

er niet op gereageerd. Zelfs zes jaar na dato is het nog niet overgekomen dat allerlei dingen anders zaten. En dat was het erge. Er werd voortdurend ... Er was bijvoorbeeld een uitbraak in Dokkum in de zomer van 2020. Veertien jongens zouden daar op het terras besmet zijn geraakt, wat in een zomer nogal wat is. Dat werd ook vaak aangevoerd: kijk eens, enzovoort. Ik werd benaderd door een journalist uit dat gebied. Die zei: "Ik heb de jongens gesproken. Voordat ze naar het terras gingen, zijn ze nog een paar uur in het huis met elkaar geweest, dus de kans dat daar gebeurd is, is groter dan de kans dat het op het terras gebeurd is." Wat er dan gebeurt, terwijl je dat publiceert, enzovoort: twee weken erna heeft Van Dissel het nog steeds over het terras in Dokkum. Dus het maakte niet uit. Er was een soort dogmatisch verhaal. Wat de feiten waren, trok men zich niet aan. Wat cruciaal was, was dat media daar geen kritische rol bij speelden. Media gingen niet met die informatie naar Van Dissel en de anderen toe om te zeggen: het zit toch anders? Als Van Dissel en de regering wat zeiden, zeiden de media alleen maar: "Had je niet eerder maatregelen kunnen nemen? Zou het niet strenger zijn?" Maar de ruimte om een tegengeluid te laten horen, kwam helemaal niet.

De heer **Poortman**:

Helder. U noemde net ook het rapport dat we zullen gaan schrijven. Ik hecht eraan om te benadrukken dat een oordeel over wat u zegt en wat andere getuigen zeggen vanuit ons pas in dat rapport opgeschreven zal worden. In dit verhoor staan ook echt uw perspectief en uw beeld uit die tijd centraal.

De heer **De Hond**:

Graag.

De heer **Poortman**:

Dank voor uw antwoorden op dit punt. Ik heb op dit onderwerp geen vragen meer.

De **voorzitter**:

Collega Huidekooper, heeft u nog aanvullingen?

De heer **Huidekooper**:

Dat is niet het geval.

De **voorzitter**:

Die heb ik ook niet. We zijn een tijdje onderweg in dit openbare verhoor,

dus ik stel voor dat we gaan pauzeren voor vijftien minuten. Ik verzoek de bode om de getuige en zijn bijstandsverlener naar buiten te leiden.

(De heer De Hond wordt naar buiten geleid door de bode.)

De **voorzitter**:

Ik schors de vergadering voor vijftien minuten.

De vergadering wordt van 11.17 uur tot 11.22 uur geschorst.

De **voorzitter**:

Ik heropen de vergadering. Aan de orde is een openbaar verhoor door de parlementaire enquêtecommissie Corona. Ik verzoek de griffier om de getuige en zijn bijstandsverlener naar binnen te leiden.

(De heer De Hond wordt binnengeleid door de griffier.)

De **voorzitter**:

Welkom terug, beiden. We vervolgen het openbaar verhoor. Voor het volgende onderwerp geef ik graag collega Huidekooper het woord.

De heer **Huidekooper**:

Welkom terug, meneer De Hond. Ik zou het bij de komende onderwerpen even met u willen hebben over hoe uw punt van aerosolen in het parlement is behandeld. Wij zien dat u uw bevindingen over aerosolen regelmatig deelt, ook met leden van de Tweede Kamer, bijvoorbeeld via ingezonden brieven. Wat zag u daarvan terug in de vergaderingen en de debatten in de Tweede Kamer?

De heer **De Hond**:

Nou ja, het werd langzamerhand wel bekender en het werd ook meer ingebracht. Met name Fleur Agema was daarmee bezig. Dat kwam ook omdat Merkel dat in Duitsland begin augustus al adresseerde. Toen kwam er een moment – ik vind dat misschien wel het meest lachwekkende moment van deze hele situatie – waarop Fleur Agema in een sessie in de Kamer aan Van Dissel vroeg wat zijn positie was ten opzichte van aerosolen. Hij zei toen: "Goh, mevrouw Agema, moet u eens kijken hoe de cijfers nu zijn. Die staan bijna op nul. We hebben maatregelen genomen, we hebben helemaal geen rekening gehouden met aerosolen en het is nul geworden." Hij zei daarbij dus eigenlijk impliciet: ik heb er geen rekening mee gehouden, dus het bestaat niet. Dat heb ik toen ...

De heer **Huidekooper**:

Wanneer was dit in de tijd?

De heer **De Hond**:

Dat heb ik vergeleken met Bert en Ernie. Ernie stopt een banaan in zijn oor, waarop Bert vraagt: wat doe je nu? Ernie zegt: ik verjaag krokodillen. Dan zegt Bert: maar er zijn toch geen krokodillen? Ernie zegt dan: zie je wel, het helpt. Hij heeft gewoon geen rekening gehouden met aerosolen, maar dat betekent niet ... Alle superspreadingevents werden afgelast. Ik was verbijsterd dat deze argumentatie door een hooggeleerde heer wordt gebruikt. Als een student van mij dat gedaan zou hebben, dan zou ik die waarschijnlijk een 1 hebben gegeven.

De heer **Huidekooper**:

Wanneer was dit in de tijd? Was dit al in 2020 of was dit later, in 2021, wanneer wij ook zien dat er een aantal moties over aerosolen worden ingediend?

De heer **De Hond**:

Dit speelde zich af in augustus 2020.

De heer **Huidekooper**:

In augustus 2020. Eigenlijk werd uw inbreng dus via, in dit geval, Kamerlid Agema meegenomen en werden uw bevindingen over aerosolen ingebracht. Vervolgens werd dat door de heer Van Dissel eigenlijk terzijde geschoven. Wat gebeurde er toen? Is er toen niks meer gebeurd met uw inbreng, die via Kamerlid Agema werd gedaan?

De heer **De Hond**:

Nee, alleen ventilatie kwam er langzamerhand wel in. Dat was bijna onvermijdelijk, omdat ook de WHO om was. De WHO begon ventilatie te promoten enzovoort. We werden, zoals in Frankrijk, een beetje het laatste dorpje waar we het nog anders deden, maar uiteindelijk ging Nederland ook om.

De heer **Huidekooper**:

Is er ook weleens een moment geweest waarop een van uw bevindingen over aerosolen in het debat werd ingebracht en het wel tot een verandering van het beleid leidde?

De heer **De Hond**:

De Umwelt begon te veranderen. Uiteindelijk begon die zich ook in Nederland een beetje aan te passen.

De heer **Huidekooper**:

Dat ventilatie uiteindelijk in de richtlijnen van het RIVM werd opgenomen, koppelt u dus ook aan het punt dat u inbracht in de Kamer? Daar bent u ook wel trots op?

De heer **De Hond**:

Ja, maar Van Dissel riep nog steeds dat het voldoende was als de voorschriften van de Bouwverordening anno 2012 goed toegepast werden. Ook dat was eigenlijk niet waar.

De heer **Huidekooper**:

Zag u het als een overwinning dat het uiteindelijk werd erkend?

De heer **De Hond**:

Kijk, het punt is ... Ik krijg vaak opmerkingen dat ik een beetje een verongelijkte toon heb; waarschijnlijk heb ik die nu ook. Het punt is dat ze dat wel goed horen, maar die verongelijkheid komt niet doordat ze Maurice de Hond geen gelijk geven. Mijn zorg was steeds gericht op de schade die aangebracht werd in de zorginstellingen en in de economie van Nederland, omdat we met de verkeerde dingen bezig waren. Kan mij het wat schelen wat ze met mij doen, maar het is wel zo dat we gewoon de verkeerde dingen zaten te doen in de grootste crisis van na de oorlog. Ik wist gewoon dat mensen onnodig doodgingen. Dat is mijn toon. Elke keer als ik er nu over spreek, heb ik dat gevoel ook. Ik zal niet, zoals de heer Grapperhaus, in huilen uitbarsten, maar als ik eraan denk, zit ik er misschien zelfs tegenaan.

De heer **Huidekooper**:

U heeft uw motivatie waarom u zich zo gemotiveerd voelde om inbreng te leveren over aerosolen goed toegelicht. U noemde net dat mevrouw Agema inbreng voor u verzorgde. Met welke leden en fracties had u in die tijd nog meer contact?

De heer **De Hond**:

Ik had met veel leden contact, ook door mijn peilingen en zo. Ik heb altijd met bijna alle partijen goed contact gehad. Ik kan me herinneren dat ik ook nog een keer bij Paternotte ben geweest, waar ik altijd wel goed

contact mee had. Maar het had toch weinig effect, zoals ik al zei. Wat ook belangrijk is om te beseffen ... Het lijkt nu net of het onderwerp aerosolen het enige onderwerp is. Ik heb al vrij snel gezien dat het patroon dat ik rondom aerosolen zag eigenlijk bij ieder onderzoek speelde, ieder onderzoek dat ik tegenkwam. Ik ging dan de diepte in. Het was geen onderzoek waarvan ik dacht dat het wetenschappelijk erg goed was, maar het werd altijd gebruikt om de boodschap die ze wilden geven te ondersteunen, terwijl het onderzoek die boodschap helemaal niet kon dragen. Mijn verontwaardiging begon zich dus ook steeds meer te richten tegen wetenschappers die elke basis van wetenschap op dat moment verloren waren. Bijna elk rapport dat ik tegenkwam, was eigenlijk propaganda.

De heer **Huidekooper**:

U heeft goed toegelicht wat u dacht op dat moment. Waar ik nog even naar op zoek ben, is het volgende. U zei: ik had met veel leden contact. Ik ben even op zoek naar welke leden dat dan precies waren. U zegt ook dat u uw verhaal kon doen, maar dat er niet zo veel mee gebeurde. Wat kreeg u dan te horen van die leden?

De heer **De Hond**:

Ik stuur sowieso elke week mijn peiling rond. Daarvoor heb ik een vaste verzendlijst van ongeveer 200 mensen. Ik stuurde ook regelmatig belangrijke bevindingen op het gebied van corona. Het kwam dus gewoon bij hen terecht, maar het is niet zo dat ik met grote regelmaat met die mensen sprak. Ik sprak wel met grote regelmaat met gelijkgezinden, met professoren en anderen, die vanuit hun insteek en hun deskundigheid bezig waren. We hielden zelfs ook regelmatig bijeenkomsten. Professor Meester was daar aanwezig, en Helsloot op zijn manier. We hadden contact met Armand Girbes. Al die mensen zeiden dat het rigide beleid onderuitgehaald moest worden en dat het veel opener moest zijn. Die mensen begonnen wel steeds meer met elkaar te communiceren.

De heer **Huidekooper**:

Dat is duidelijk. Als parlementaire enquêtecommissie doen wij ook onderzoek naar hoe de Tweede Kamer heeft gefunctioneerd. Daar is ons onderzoek uniek in. Ik zou daarom toch nog een wat beter beeld willen krijgen van welke leden en fracties u dan precies sprak en of u daar een luisterend oor vond.

De heer **De Hond**:

Dat was eigenlijk ... Ik kan niet naar bepaalde personen wijzen. Nogmaals, ik had bijvoorbeeld behoorlijk intensief contact met minister Hoekstra. Ik heb met Omtzigt altijd wel goed contact gehad. Op een gegeven moment is Hoekstra naar Brussel gegaan, maar ik weet nu niet precies wanneer dat moment was. Ja, de contacten waren eigenlijk meestal best heel goed, maar ik heb geen harde herinneringen aan wie dat allemaal waren als het gaat om dit onderwerp.

De heer **Huidekooper**:

We zien dat er op een gegeven moment, in 2021, verschillende moties worden ingediend om aerosolen toe te voegen aan de richtlijnen van het RIVM dan wel om, zoals u ook aangaf, het gewicht daarvan in de virusbestrijdingsaanpak te vergroten. Zo zien we bijvoorbeeld dat het lid Kuzu op 12 mei 2021 een motie indient die de regering verzoekt om het RIVM de opdracht te geven de infectierichtlijnen aan te passen, rekening houdend met het aerogene karakter van SARS-CoV-2. We zien op 14 juli 2021 een motie van het lid Wilders, waarin hij de regering verzoekt om per ommegaande ventilatie topprioriteit te maken. Was u betrokken bij de moties die ik net noemde?

De heer **De Hond**:

Nou, het kan weleens een keer gebeurd zijn dat een van die mensen de conceptmotie naar mij stuurde en vroeg wat ik ervan vond, maar het was niet zo dat ik een actieve rol had als een primaire positie. Het gebeurde weleens dat ik zo'n motie toegestuurd kreeg en er gevraagd werd wat ik ervan vond, maar meer dan dat was het niet.

De heer **Huidekooper**:

Deze moties worden inderdaad ingediend. We zien ook de inbreng – ik heb die hier ook voor me – van mevrouw Agema in een technische briefing, waarin zij ook expliciet aan u refereert. Een aantal Kamerleden doen dus wel wat met uw bevindingen. Mijn vraag is daarom of uw contact met Kamerleden en de acties die zij ondernamen naar tevredenheid waren.

De heer **De Hond**:

Nou ja, met Agema heb ik wel een paar keer contact gehad, omdat zij ook vrij snel mijn lijn overnam om in de Kamer in te brengen. Bij de anderen was dat pas later zo. Eh, ja ... Steeds als ik ernaar keek ... Ik vond dat de boel heel lang helemaal op slot zat. Tot en met die onzinlockdown had je het gevoel dat ook wat de Kamerleden aan het doen waren een beetje

voor de bühne was, of gekrabbel in de marge. Het was een soort grote kongsi, waarin het OMT, Van Dissel, Rutte en De Jonge eigenlijk alles bepaalden en de rest ... Nogmaals, we hebben hier een aantal getuigen gezien waarvan je denkt: als die er al niet tussenkwamen, dan zal Maurice de Hond er helemaal geen rol bij hebben gespeeld.

De heer **Huidekooper**:

Dat punt heeft u duidelijk gemaakt. Ik wil nog even bij het functioneren van de Kamer blijven, want daar ben ik in dit blok eigenlijk benieuwd naar. Dat ligt dan dus niet aan de Kamer. Vandaar de vraag: heeft de Kamer uws inziens goed of naar tevredenheid gefunctioneerd in het licht van de signalen die u aan de Kamer overbracht?

De heer **De Hond**:

Ik heb niet zo'n verschrikkelijk actieve rol gespeeld in de richting van Kamerleden. Ik plaatste wel bijna elke dag een artikel. Die artikelen verspreidde ik wel. Daar kreeg ik ook weleens wat vragen over en reacties op. Ik wist dus wel dat veel mensen mijn bevindingen volgden, maar het is niet zo dat er een soort vaste lijn was met bepaalde Kamerleden enzovoort. Ik was er ook niet gefrustreerd over dat dat niet zo was.

De heer **Huidekooper**:

Oké, dan is dat helder. Tot slot op dit onderwerp. U gaf voor de schorsing ook al aan dat een hoop mensen het met u eens waren, maar dat ze dat niet publiekelijk konden uiten. Speelde dat ook in de politiek? Zo ja, wat kunt u daarover vertellen?

De heer **De Hond**:

Ik heb ook vanuit de politieke kant vergelijkbare dingen meegemaakt. Ik ben op een gegeven moment door iemand benaderd die voorzitter was van het Veiligheidsberaad, die ik uit een vorig leven kende. Die zei: je moet echt gewoon doorgaan met wat je doet, want het is heel goed wat je doet. Ik zei: jij bent voorzitter van het Veiligheidsberaad, dus waarom breng jij het dan niet naar buiten? Dat kon hij niet. Ik zei vervolgens dat hij eigenlijk burgemeester in oorlogstijd was: hij zegt tegen mij "zet 'm op, zet 'm op", maar zelf zat hij in een positie waarin hij het naar buiten zou kunnen brengen. Zoals ik al zei, was er echt een omerta. Persoonlijk begreep ik dat ook wel, maar ik bedoel ... Ik kwam een belangrijk iemand tegen die ook veel in de media was. Mijn dochter was op dat moment 13 jaar, of zo. Ik heb haar niet laten vaccineren. Ze heeft wel allerlei andere vaccins gekregen, maar niet tegen corona. Ik kwam die man tegen, die

ook kinderen in dezelfde leeftijd had. Hij zei: dat laat ik ook niet doen, maar dat ga ik natuurlijk niet naar buiten toe bekendmaken, want dat kost me mijn baan.

De heer **Huidekooper**:

Even voor de helderheid: degene die dit tegen u zei, was iemand die op dat moment zitting had in het Veiligheidsberaad?

De heer **De Hond**:

Nee, deze was niet ... Die andere zat in het Veiligheidsberaad, maar deze persoon was prominent in de media aanwezig vanuit de gezondheidszorginstek. Ik had persoonlijk redelijk contact met hem en hij vertelde dat hij zijn kind echt niet liet vaccineren tegen corona.

De heer **Huidekooper**:

Diegene zegt dan tegen u: ik ben het eigenlijk inhoudelijk met u eens, maar ik kan dat niet publiekelijk zeggen. Ik kan me zo voorstellen dat u dan de vraag stelt: waarom niet? Heeft u die vraag ooit gesteld? En welk antwoord kreeg u toen?

De heer **De Hond**:

Nee, maar dat was de situatie. Je merkte gewoon: als je iets anders vertelde dan wat het dominante verhaal was ...

De heer **Huidekooper**:

Dat is uw bevinding.

De heer **De Hond**:

... dan had het consequenties.

De heer **Huidekooper**:

Het gaat me even om welk antwoord u dan kreeg. Wat gaven mensen tegen u dan aan over waarom ze dat niet publiekelijk konden verklaren? Dat is mijn vraag.

De heer **De Hond**:

Dat vond ik laf, maar zo zitten mensen in elkaar. Ik had het voordeel dat ik onafhankelijk was. Mijn instelling heb ik van mijn vader geleerd en die is altijd de volgende geweest. Stel dat er aan de overkant van de weg een oud vrouwtje in elkaar geslagen wordt, dan kun je twee dingen doen. Je kan doorlopen, want je denkt: als ik daarheen ga, word ik ook in elkaar

geslagen. Of je kan gaan helpen – misschien word je dan in elkaar geslagen – en tegen jezelf zeggen: je moet oversteken, want als je doorloopt, hoor je misschien later dat ze is overleden en neem je jezelf dat de rest van je leven kwalijk. Daarom is mijn motto ook: wie bang is, krijgt ook klappen. Ik heb dus altijd de dingen gedaan die ik deed zonder dat ik bedacht welke gevolgen die voor mij hadden. Dat ik nou gecancelld werd, dat ik uitgemaakt werd voor wappie ... Dat tot en met vandaag Maarten Keulemans op X de meest belachelijke dingen over mij schrijft, zegt veel meer over hem dan over mij. Maar dat zal mij er niet van weerhouden om de dingen die ik goed onderbouwd kan aantonen te blijven communiceren.

De heer **Huidekooper**:

Dus als ik u goed begrijp, heeft u uw bevindingen actief gedeeld op meerdere plekken en waren mensen het misschien soms ook achter de schermen wel met uw eens, maar brachten ze dat niet publiekelijk naar buiten, omdat ze zichzelf daarmee buiten de orde zouden plaatsen of bang waren om hun baan te verliezen. Is dat wat u zegt?

De heer **De Hond**:

Ja, dat was het verschrikkelijke in deze periode. De wetenschap heeft ontzettend verzaakt doordat dit gebeurde. Het verschrikkelijke in de periode was dat blijkbaar de omstandigheden werden gecreëerd waarin mensen zich toen niet meer vrij vonden om eigenlijk te zeggen wat ze op dat moment vonden, met desastreuze gevolgen.

De heer **Huidekooper**:

Was de angst reëel dat mensen consequenties zouden ervaren op het moment dat ze zouden zeggen: de heer De Hond heeft gelijk en ik spreek me daarover uit in de krant of in de publieke media?

De heer **De Hond**:

Ja, nee, ik bedoel ... Als je zag hoe ik al behandeld werd omdat ik zei dat het virus door de lucht ging ... Voor mij had dat geen consequenties, maar er waren artsen die datzelfde vonden. Er was iemand bij, volgens mij, Nieuwsuur geweest die dingen zei die ik best aantrekkelijk vond. Ik had contact met die persoon en die bleek veel meer op mijn lijn te zetten dan ik dacht, maar naar buiten toe kon hij maar tot een bepaalde grens gaan. Die was al redelijk ver. Als hij verder ging, had dat grote repercussies.

De heer **Huidekooper**:

Dat heeft u dan in ieder geval hierbij helder gemaakt. Dank u wel.

De **voorzitter**:

Collega Poortman, heeft u nog aanvullingen over de Tweede Kamer?

De heer **Poortman**:

Op dit punt heb ik geen aanvullingen, dank u wel.

De **voorzitter**:

Oké.

Meneer De Hond, ik merk dat u regelmatig verwijst naar de verklaringen van andere getuigen, zoals die van de heer Van Dissel. Maar hij en ook andere getuigen kunnen zich hier niet verdedigen. Ik wil u dus verzoeken om in ieder geval over de functie te spreken, dus over "de voorzitter van het Outbreak Management Team", en om daar sowieso terughoudend in te zijn, want de commissie is met name nieuwsgierig naar uw bevindingen en uw perspectief. We gaan ook meteen door naar uw bevindingen in het volgende onderwerp. Daarvoor geef ik graag het woord aan collega Poortman.

De heer **Poortman**:

Dank, voorzitter. De eerste vraag die ik heb, sluit wel aan op het vorige onderwerp, namelijk de mensen die u sprak die niet publiekelijk uitspraken wat ze tegen u wel uitspraken. Kreeg u het idee dat u als kritische burger, als ik u zo mag aanduiden, een bredere groep vertegenwoordigde?

De heer **De Hond**:

Ja. Er waren dus nogal wat mensen die vanuit hun deskundigheid – ik heb het dan over professoren en andere wetenschappers – ook analyses deden op hun terrein, en deels ook op mijn terrein, eigenlijk hetzelfde patroon zagen en ook dachten van: hoe kan het nou waar zijn dat ze dat en dat doen, terwijl je hier toch duidelijk dat en dat ziet? Die kregen ook geen gehoor. Nou had ik relatief gezien nog wat meer platform dan de anderen. Ik heb ook regelmatig artikelen laten plaatsen of verwezen naar artikelen op andere sites. Op een gegeven moment zeiden we ook: laten we eens in de maand bij elkaar komen om ervaringen te delen en te kijken hoe we met de activiteiten die we doen wat meer tractie krijgen.

De heer **Poortman**:

Dat gaat dan over onderzoekers en artsen die zich niet uitspraken, maar hoe zag u dat in de samenleving terug? U doet peilingen. U peilt ook de stemming onder mensen. Zag u uw ideeën ook op andere manieren gerepresenteerd?

De heer **De Hond**:

Wat cruciaal is geweest, is dat vanaf dag één mensen ontzettend bang zijn gemaakt. Dat vertelde ik al. De kans dat je doodging, werd voor iemand van 60 met 100 à 150 keer overschat. Dat is er altijd in gebleven. Het is nooit geweest dat bijvoorbeeld bij de presentaties aan de Kamer werd gezegd: nou, inmiddels weten we meer en het blijkt dat de IFR niet 1% à 1,5% is, maar inmiddels 0,3%. Dan kun je nog steeds zeggen: dan moeten we dat en dat doen. Wat ze nooit hebben gedaan, is de angst uit de samenleving weghalen. Dat betekende dat het overgrote deel van de mensen bij alle handelingen die zij hebben verricht vanuit die angst hebben geredeneerd. Het erge – dat vond ik schokkend – daarbij was dat als het RIVM, het CBS of wetenschappers met rapporten kwamen, dat dan geen rapporten waren die goed lieten zien wat de situatie was, maar die het beleid ondersteunden. Over de bescherming van het vaccin werden becijferingen gedaan ... Ik moest af en toe drie keer een rapport lezen om te denken van: menen ze dat nou echt en heb ik dat nou echt gelezen?

De heer **Poortman**:

U doet verslag van de bevindingen die u doet en het onderzoek dat u doet. Dat publiceert u vooral op uw eigen website. Dat deed u met andere onderwerpen natuurlijk ook al, maar wat was voor u de aanleiding om dan al het spoor van uw website te kiezen voor uw publicaties? Want dit is al in maart 2020, dus echt aan het begin van de pandemie.

De heer **De Hond**:

Ik had mijn website al ergens aan het begin van deze eeuw gestart. Daarop heb ik af en toe onderwerpen geplaatst waar ik op dat moment mee bezig was. Dat ging om peilingen en andere onderwerpen. Toen ik in de vierde week van maart, rond 22 maart, de bevindingen kreeg die ik nu allemaal noem, zei ik: ja, mijn outlet ... Ik stuurde het ook naar de Volkskrant. Nou, dat was volgens hen onzin, want de deskundigen zeiden "wat jij schrijft, is niet waar" enzovoort. Toen heb ik mijn eigen plek gebruikt om dat te plaatsen.

De heer **Poortman**:

Begrijp ik het goed dat u wel de route van de "traditionele" – laat ik het zo noemen – media heeft verkend om zaken gepubliceerd te krijgen?

De heer **De Hond**:

Ik heb echt op verschillende plekken geprobeerd om dat gepubliceerd te krijgen. Toen heb ik het op mijn eigen site gedaan. Toen kreeg ik een soort storm aan bezoek over me heen. Op dat moment was ik blij als ik een paar duizend lezers had als ik een keer een artikel plaatste. Ik heb sommige artikelen geplaatst die 300.000 à 400.000 keer gezien zijn. Toen kwamen ook de sociale media op, zoals De Nieuwe Wereld, Weltschmerz en blckbx, waar ik met grote regelmaat verscheen. Ik heb op een gegeven moment ook eigen video's gemaakt en verspreid, onder andere over de aerosolen en andere manieren. Je kreeg dus ineens een alternatief kanaal van mensen die vonden dat ze niet goed werden geïnformeerd of helemaal niet werden geïnformeerd via de normale, traditionele media. Daardoor kwamen al die alternatieve kanalen op. Daar werd ik met grote regelmatig uitgenodigd.

De heer **Poortman**:

U maakt helder: u heeft geprobeerd om via traditionele media uw boodschap te verspreiden. Dat is in uw beleving niet gelukt. Die uitspraak ligt bij u. Ik vraag me het volgende af. Op het moment dat die alternatieve media ontstaan ... Ik weet niet of ik ze dan recht doe, maar ik wil even de aanduidingen "traditioneel" en "alternatief" noemen. Zag u daar ook eenzelfde soort gevaar ontstaan? In dit verhoor is bijvoorbeeld meermalen aan de orde gekomen dat u een bepaalde stelligheid bij het OMT schetst. Op het moment dat je op een eigen kanaal gaat publiceren – dat doen andere alternatieve media ook – kan diezelfde stelligheid misschien ook niet meer gechallenged of uitgedaagd worden. Heeft u dat gevaar ook gemerkt?

De heer **De Hond**:

In de eerste plaats hebben we met grote regelmaat steeds gewild dat ook op datzelfde kanaal OMT-leden kwamen, zodat we in discussie of debat konden gaan. Die kwamen nooit. In de tweede plaats waren er ook mensen met verschillende soorten opvattingen. Wat je merkte, was dat er een groot aantal mensen was dat daarnaar luisterden. Ik hoorde ook weleens dingen waarvan ik dacht: nou, dat is niet mijn opvatting.

De heer **Poortman**:

Zoals? Heeft u daar een voorbeeld van?

De heer **De Hond**:

Nee, ik bedoel, er waren ook mensen die zeiden: het virus bestaat niet.

De heer **Poortman**:

Ja, precies.

De heer **De Hond**:

Maar je merkte wel dat er bij die kanalen ook bijna altijd het andere geluid was. Het was niet zo dat al die mensen niet werden ... Laat ik het zo zeggen. Als ik erbij zat, kreeg ik ook de ruimte om te zeggen: mijn insteek is dat en dat. Dus ik vond eigenlijk de breedte van wat zich aandiende in de samenleving in de alternatieve media meer tot zijn recht komen, dan als ik naar de klassieke media keek. Daar was bijvoorbeeld Ab Osterhaus, Ab Osterhaus en als hij niet kon, dan kwam Ab Osterhaus en dan kwam Ab Osterhaus, om te vertellen hoe het zat. Nogmaals, ik vond het zeer bezwaarlijk dat OMT-leden zelfs ook voor en na vergaderingen in de media kwamen. Er was weinig ruimte bij de media voor een soort tegengeluid. Die ene keer dat ik bij Op1 mocht zitten ...

De heer **Poortman**:

Tegenover Ab Osterhaus.

De heer **De Hond**:

Toen was Ab Osterhaus mijn chaperonne!

De heer **Poortman**:

Ja. Hoe heeft u dat gesprek toen ervaren?

De heer **De Hond**:

Een ontzettend aardige man. Hij zat ja te knikken toen ik het over aerosolen had, trouwens.

De heer **Poortman**:

Oké. U vond weerklank. Of is dat een te groot woord?

De heer **De Hond**:

Ja, alleen ...

De heer **Poortman**:

Want op BNR hebben jullie nog eens verder gesproken.

De heer **De Hond**:

Sorry?

De heer **Poortman**:

Bij BNR, het radiostation, hebben jullie nog eens verder gesproken, als ik het goed heb. Is toen ook daarover gesproken?

De heer **De Hond**:

Ik heb toen met Voss een debat gevoerd.

De heer **Poortman**:

Niet met Osterhaus?

De heer **De Hond**:

Ook met Osterhaus, maar ook met professor Voss.

De heer **Poortman**:

Ook publiek?

De heer **De Hond**:

Ja volgens mij hebben wij bij Op1 zelfs een debat gevoerd.

De heer **Poortman**:

Oké. Ik doelde hier op een uitzending bij BNR, waarin u nog verder heeft gesproken met Ab Osterhaus.

De heer **De Hond**:

Ja. Daar hebben we ook een debat gevoerd. Maar ze kwamen niet bij de andere media, absoluut niet, heel zelden.

De heer **Poortman**:

Mijn punt was eigenlijk: hoe heeft u dat gesprek toen ervaren? Het leek toch alsof een kanaal als Op1 een gesprek probeerde te faciliteren tussen twee benaderingen, namelijk die van de heer Osterhaus en die van u.

De heer **De Hond**:

Ja, dat gebeurde dan één keer en ook nog met veel bezwaren. Want toen Ab Osterhaus of Voss met mij een debat had, werd er ergens gezegd: "Hoe kan je? De Hond is helemaal geen wetenschapper." Zelfs bij een

uitzending van Omroep MAX riep iemand: ik weet niet eens of hij überhaupt op school gezeten heeft. Weet je wel? Je werd meteen neergezet, terwijl ik op allerlei punten juist naar de feiten en de data ging. Alles wat ik zei, kon ik onderbouwen. Dat was het erge! Al de deskundigen die kwamen, maakten er eigenlijk een potje van, als je naar die rapporten keek.

De heer **Poortman**:

Als ik u goed heb begrepen, zegt u dat in de meer alternatieve media wel het inhoudelijke debat plaatsvond. Heeft dat bijvoorbeeld ... Tenminste, als ik het goed zeg. Ik zie u wat aarzelend kijken. Als ik het goed begreep, zei u net: het lukte wel om via de alternatieve media tot een inhoudelijk debat te komen, met verschillende perspectieven.

De heer **De Hond**:

Nee, je kwam niet echt tot een debat, omdat de andere kant er niet kwam. Maar die andere kant werd wel neergezet. Als ik bij De Nieuwe Wereld zat en met Ad Verbrugge sprak, dan zei Ad wel wat de andere kant zei. Alleen, als ik met mijn argumenten kwam, dan had ik liever mijn argumenten gezegd tegen al die mensen die bij Op1 kwamen vertellen dat het anders zat. Ik had dolgraag met Van Dissel in debat gegaan. Ik had dolgraag met wie dan ook van het OMT ... Ik had graag met Wallinga over zijn cijfers willen praten, maar dat gebeurde niet! Dat is het erge. De traditionele media creëerden maar heel weinig van dat soort situaties.

De heer **Poortman**:

Maar u zei net, als ik het goed begrijp, dat u wel vond dat er bij de andere kanalen meerdere perspectieven aan bod kwamen, ook perspectieven waarvan u het ...

De heer **De Hond**:

Nee, niet in debatvorm, maar in het gesprek was er natuurlijk wel neergezet wat de andere kant van de opvatting was. Dan legde ik uit hoe het anders zat. Ik had liever vervolgens iemand daartegenover gehad die zei: nee, maar met dat en dat en dat ... Maar dat gebeurde dus niet. Dat is ook het erge geweest.

De heer **Poortman**:

Heeft u zelf meegemaakt in al die gesprekken die u heeft gevoerd en de perspectieven die u heeft opgedaan ... U zat namelijk op het spoor van de aerosolen, maar heeft u ook gemerkt dat u gedurende de pandemie tot

nieuwe opvattingen bent gekomen of dat u uw inzicht heeft moeten bijstellen?

De heer **De Hond**:

Wat dramatisch was, was dat ... Ik had altijd hoge achting van medisch onderzoek. Daar ging ik absoluut niet diep in. Toen ging ik diep medisch onderzoek in, of van het RIVM, en toen bleek het ... Ik heb rapporten gezien waarvan ik gewoon niet kon geloven dat die serieus naar buiten werden gebracht. Het RIVM komt bijvoorbeeld met een rapport naar buiten. Ongeveer 500.000 mensen waren getest. Laat ik zeggen dat er 400.000 mensen niet gevaccineerd waren en 100.000 mensen wel. Onder de gevaccineerden was een groter deel positief dan onder de niet ... Onder de gevaccineerden waren er veel minder positief dan onder de niet-gevaccineerden. Toen kwam er een rapport met een tableau de la troupe van het RIVM waarin stond dat het verschil een factor drie was: kijk, de bescherming van het vaccin! Terwijl het geen steekproef was, want de mensen die niet gevaccineerd waren, gingen misschien alleen maar testen als ze dachten: ik heb grote klachten. Mensen die wel gevaccineerd waren, dachten: ik hoest; ik ga even langs. Ik weet het niet, maar als je conclusies trekt met dat soort cijfers, dan ben je onzin aan het verkopen. Er kwam een persbericht van het RIVM waarin stond: kijk eens, drie keer zo hoge besmettingen bij mensen die niet gevaccineerd waren. Dat gebeurde keer op keer op keer.

De heer **Poortman**:

U maakt helder hoe u tegen die rapporten aankeek en aankijkt, wellicht. Maar heeft u ook een ontwikkeling in uw eigen, zoals ik net al zei ... U schetst het beeld van het OMT dat een starre houding had ten opzichte van data en gegevens die u probeerde aan te reiken. Maar hoe is dat bij uzelf geweest? Heeft u zelf een ontwikkeling in uw denken gehad gedurende de pandemie?

De heer **De Hond**:

Sorry, kan je het laatste nog even herhalen?

De heer **Poortman**:

Ja. Heeft u zelf een ontwikkeling bij uzelf meegemaakt in het denken over bijvoorbeeld aerosolen of andere punten?

De heer **De Hond**:

Zoals ik zei, heb ik over mondkapjes wel duidelijk een ontwikkeling

meegemaakt. Ten aanzien van de vaccinatie heb ik ook een ontwikkeling meegemaakt. Het was zo. Ik volgde heel intensief de eerste vaccinatiegolf in Israël, want die waren de eerste. Ze begonnen eind 2020. Israël deed het van oud naar jong. Eerst 90-80. Ik volgde de opnamecijfers in de ziekenhuizen. Je zag echt dat er in de eerste periode een duidelijke verlaging was van het aantal mensen dat in de ziekenhuizen werd opgenomen. Dat volgde eigenlijk de leeftijd. Dat was voor mij ook een van de redenen dat ik me toen zelf wel heb laten vaccineren. Wat er vervolgens gebeurde ... Als je Israël volgde, was het vrij snel duidelijk dat de bescherming maar heel kort was. Het bleek dus dat je dan ... Dat hele booster begon in Israël al vroeg. In Nederland is dat pas veel later gekomen. Ik heb mezelf niet meer laten booster, want ik vond het om meerdere redenen onzinnig, omdat ik ... De bescherming was niet ... Terwijl, dat was het gekke. Terwijl ze het over andere nooit zeggen, zeiden de medici: vaccinatie biedt betere bescherming dan als je het eenmaal gehad hebt. Terwijl het in elke andere ziekte zo is dat als je het eenmaal doorgemaakt hebt, het de beste bescherming geeft. Dat was niet zo, volgens de medici. Het was zo dat het vaccin een betere bescherming gaf dan als je het eenmaal doorgemaakt had. Toen ik dat soort dingen hoorde en de rapporten las, begon ik het steeds minder te vertrouwen.

De heer **Poortman**:

U had het er net al over dat Israël vroeg begon met booster, omdat men blijkbaar zag dat het vaccin maar kort bescherming bood. U zegt dat de booster in Nederland veel later kwam. U heeft zich niet meer laten booster. Stel dat Nederland eerder was gaan booster. Had dat voor uw afweging verschil gemaakt?

De heer **De Hond**:

Het punt was dat ... Als Nederland wat eerder was begonnen, had dat wel wat uitgemaakt. Maar er zijn twee effecten die ... We werden als het ware bedrogen met cijfers. Want als de bescherming met het vaccin werd gedaan, dan hielden ze geen rekening met wat de gezondheidssituatie was van degenen die werden gevaccineerd. Dat heet het healthy vaccinee effect. Als jij – dat is een fantastisch voorbeeld ...

De heer **Poortman**:

Kunt u dat iets toelichten?

De heer **De Hond**:

Het healthy vaccinee effect betekent dat de mensen die je vaccineert

gemiddeld gezonder zijn dan de mensen die je niet vaccineert. Het voorbeeld is een onderzoek van UMC Utrecht, van Marc Bonten en Patricia Bruijning. Die hebben op een gegeven moment alle doden, overleden gevallen, van 2021 gepakt en vervolgens gekeken naar wanneer iedereen was gevaccineerd. Toen kwamen zij met een rapport waaruit bleek dat de eerste drie ... Je kon het verspreiden: na een week, na twee weken, enzovoort. Het gemiddelde was X. Maar de eerste drie weken was het 44% minder dan je zou mogen verwachten. Toen was hun conclusie: dan is er geen extra sterfte dankzij vaccinatie, want dat is 44% minder. Ik ga dan naar de cijfers en dan blijkt: de eerste week was het 70% minder, de tweede week 45% en de derde week 25%. Waarom was de eerste week 70% minder? Als jij op sterven lag, dan werd je niet meer gevaccineerd. Dus degenen die waren gevaccineerd: the healthy vaccinee effect. Daardoor kreeg je de indruk ... Dat was het punt. De bescherming van het vaccin werd op dezelfde manier meegerekend. Dus al die overlijdensgevallen die overleden omdat ze te ziek waren om gevaccineerd te worden, werden gemakshalve meegeteld om naar buiten te zeggen: moet je kijken hoe groot de bescherming is! Maar het was voor een groot deel fake.

De heer **Poortman**:

U haalde de cijfers uit Israël aan die u volgde. Toen zei u: je zag duidelijk een afname in ziekmakendheid en mensen die in het ziekenhuis ...

De heer **De Hond**:

In het begin.

De heer **Poortman**:

In het begin. Dit is een beetje hardop denken wat ik doe, maar ik kan het u nu voorhouden: had dat kunnen pleiten voor de benadering van het vaccin als een soort griep prik, dat je alleen naar de ouderen en kwetsbaren kijkt voor het vaccin en booster?

De heer **De Hond**:

Sowieso denk ik dat het veel beter beleid was geweest als je alleen boven de 60 had gedaan.

De heer **Poortman**:

Gevaccineerd.

De heer **De Hond**:

Gevaccineerd. Het is natuurlijk onzin dat we de jongeren zijn gaan doen en we zwangere vrouwen zijn gaan vaccineren. Ze mochten geen rauwe vis eten, maar ze kregen wel een mRNA-vaccin voor iets waar ze niet ... Het gevaar was zelfs ... Al na drie, vier maanden mochten ze het nog steeds doen. Dat zeiden artsen zonder blikken of blozen. Wat we hadden moeten doen, is de ouderen beschermen. Daar zou het vaccin ook zeker best een rol bij spelen. Maar wat er ook nog gebeurd is ... Als je de cijfers van het boostereren verder bekeek, zag je dat het effect van het boostereren in de tijd afnam. Er waren duidelijke aanwijzingen dat je bijvoorbeeld vier of vijf maanden na je booster ontvankelijker was om besmet te raken, dan degenen die niet geboosterd waren. Dus het had ook een negatief effect. Als je dat dan doet voor de meest kwetsbaren enzovoort ... Het interessante wat er ook nog is gebeurd ... Wij zijn mensen gaan vaccineren in april en mei. De eerste keer waren dat mensen van 70. Dat was in een periode dat het niet heerste. Als we gingen vaccineren hadden we de eerste in april kunnen stoppen en hadden we in september, oktober weer kunnen beginnen.

De heer **Poortman**:

Ook omdat het vaccin, zoals u net zei, minder lang of niet zo lang beschermt.

De heer **De Hond**:

Dat bood maar een relatief korte tijd bescherming. Op een gegeven moment had het ook per saldo een negatief effect, maar ook dat werd gemaskeerd. Er werd nooit onderzoek opgedragen dat zou kunnen wijzen op wat het nadelige effect zou zijn. Er werd nooit onderzoek opgedragen van hoe het precies zat met oversterfte en of het misschien met het vaccin te maken had. Nee, alles stond ten dienste van één verhaal.

De heer **Poortman**:

Helder. We zijn enorm afgedwaald, maar dat ligt aan mij. Ik volgde u op uw spoor van de vaccins. Ik vond het interessant om daar wat vragen over te stellen. Maar over het punt waarmee we begonnen, uw publicaties via uw website maurice.nl, heb ik verder geen vragen meer. Dus dank u wel voor uw antwoorden.

De **voorzitter**:

Collega Huidekooper, heeft u nog aanvullingen op dit onderwerp?

De heer **Huidekooper**:

Ja, ik heb één aanvulling, voorzitter. Dit gesprek ging natuurlijk over alternatieve media en de opkomst daarvan. Veel alternatieve mediakanalen zijn in de coronatijd begonnen. Meneer De Hond, u heeft vanuit uw perspectief helder toegelicht wat uw verklaring daarvoor is. U vond "het ic-beddengeluid" – zo noem ik het maar even; dat is geen goede samenvatting – in de traditionele media heel dominant. Daarom zien we ook heel veel alternatieve media opkomen en zien we dat u ervoor kiest om op uw eigen site te gaan publiceren. Mijn vraag zou de volgende zijn. Het is misschien een wat filosofische vraag. U was van mening dat het medische perspectief in de traditionele media heel dominant was. In de alternatieve media zien we dat het kritische geluid – zo noem ik het maar even – heel dominant is. Uiteindelijk leven we wel met elkaar samen en zullen we het ook samen moeten doen, dus hoe gaan die twee werelden elkaar weer kunnen vinden?

De heer **De Hond**:

Dat was het trieste: de polarisatie die is ontstaan. Want wat er gebeurd is, is dat veel mensen die nu de alternatieve media volgen – dat zijn er steeds meer – dat mede zijn gaan doen, omdat ze vonden dat, toen de lakmoesproef voor de media was om op te staan en als waakhond voor de democratie te functioneren en kritische vragen te gaan stellen, de media dat niet deden. Ze werden niet de waakhond van de democratie; ze werden de waakhond van de autoriteiten en gingen blaffen naar iedereen die een ander verhaal had. Er ontstond dus een situatie waarin er voor heel veel mensen een fundamentele afkeer ontstaan is van wat je dan de "traditionele media" noemt. Je merkt ook dat er maar heel weinig introspectie is geweest bij die media om hun manier van optreden toen alsnog kritisch te bekijken en te kijken: wat is dat in Zuid-Afrika? Op een gegeven moment is er een commissie gekomen die de boel weer bij elkaar gebracht heeft, omdat iedereen daarin open was. Maar dat was hier niet zo. Degenen bij die prominente media, en Keulemans is daar helaas een voorbeeld van, omdat die nogal huishoudt op X ... Op geen enkele manier is daar een soort situatie ontstaan van "daar en daar hebben we een verkeerde afslag genomen", "daar hadden we het anders kunnen aanpakken" of "hoe kunnen we de dingen weer bij elkaar brengen?" De polarisatie die in de media gekomen is, is met name gekomen omdat de traditionele media helaas gefaald hebben bij de lakmoesproef.

De heer **Huidekooper**:

Ik hoor uw antwoord. U legt het bij de traditionele media neer. Ik hecht er

wel aan om er even bij te zeggen dat individuele journalisten die u noemt, zich hier niet kunnen verdedigen. Maar uw punt was helder. Die introspectie die u noemde, hoe zou die eruit moeten zien?

De heer **De Hond**:

Nou, ik denk dat het belangrijkste bij de introspectie zou moeten zijn dat ze onderkennen dat ze op allerlei momenten gewoon klakkeloos mee zijn gegaan in dat dominante verhaal. Dat ging op dezelfde manier als bij de wetenschappers die achter hun hand zeiden: je hebt wel gelijk, maar anders kost het me mijn positie. Ze gingen ontzettend mee in het dominante verhaal. Ik heb ook wel een beetje een gevoel waardoor het kwam, en dat heb ik ook wel gemerkt uit contacten: er was zó veel angst onder de bevolking. Er was ook veel angst onder abonnees. Dus als er op tv of in een krant een keer, een soort verhaal was ... Als ik wat ruimte kreeg ... Ik was al bij Op1 geweest, waar ik de ruimte kreeg om dat verhaal over aerosolen te vertellen. Ik heb geloof ik 25 mails gekregen dat men hoopte dat ik snel op de ic lag. En wat gebeurde er – ik begreep dat – bij mensen? Als jij heel erg bang wordt gemaakt en er wordt gezegd "dit is de redding; als jij dit doet en je hieraan houdt, dan ben je veilig" en iemand gaat roepen "nee, dan ben je niet veilig", dan ben jij ineens die bedreiging. De rol die de media hadden moeten spelen, was om het veel kalmer te brengen, om de verschillende invalshoeken te brengen, niet mee te gaan in die grote angstpsychose en vooral – dat had de regering moeten doen – die angstpsychose weg te halen. Dan was er meer ruimte gekomen voor mensen om bij elkaar te komen, maar dat is nooit meer gebeurd.

De heer **Huidekooper**:

Oké. Dat punt heeft u dan helder gemaakt. Dank u wel.

De **voorzitter**:

Meneer De Hond, we zijn bij het laatste onderwerp van dit openbare verhoor aangekomen. Daarvoor geef ik graag collega Huidekooper het woord.

De heer **Huidekooper**:

Dank, opnieuw, voorzitter. Het laatste onderwerp van dit verhoor is het coronatoegangsbewijs en in de slipstream daarvan uw betrokkenheid bij het initiatief Onverdeeld Open, waar u in ieder geval actief steun over hebt uitgesproken. Het coronatoegangsbewijs wordt in 2021 geïntroduceerd. Even voor de mensen die meekijken: daarmee krijgen mensen alleen

toegang tot bepaalde evenementen of activiteiten wanneer zij gevaccineerd zijn, hersteld zijn van een covidbesmetting of recent negatief zijn getest. Dat is de 3G-variant, waar ik het in eerste instantie met u over wil hebben. U spreekt zich daartegen uit. Kunt u ons eens meenemen in wat uw bezwaren waren tegen het coronatoegangsbewijs?

De heer **De Hond**:

Het belangrijkste bezwaar – we komen nog wel op een ander – was dat je als je gevaccineerd bent, nog steeds mensen kunt besmetten. Het was dus schijn als je zei: als je de afgelopen zes maanden bent gevaccineerd, krijg je het bewijsje. Er is een interessant geval. Er is op een gegeven moment een bijeenkomst geweest van oud-Kamerleden, een stuk of 30. Die waren allemaal gevaccineerd, dus het was allemaal goed, en onder die groep was een uitbraak. Dus het was gewoon onzin om met 2G te zeggen van: jongens, als je maar zes maanden lang of zelfs negen maanden lang bent gevaccineerd, dan beschermt dat. Dat was al één ding dat onzin was. Je maakt iets wat fundamenteel onzin is. Een tweede ...

De heer **Huidekooper**:

Even om uw punt af te pellen, zodat we het goed begrijpen, ook voor de mensen die meekijken: u gaf aan dat het een gevoel geeft van schijnveiligheid. Mensen gingen er misschien van uit dat ze met die pas niet weer opnieuw besmet konden worden. U geeft dus aan dat dat eigenlijk helemaal niet het geval was. Je kon nog steeds besmettelijk zijn, ook na die vaccinatie.

De heer **De Hond**:

Het was toen al heel duidelijk dat het vaccin geen bescherming bood tegen het besmetten van anderen.

De heer **Huidekooper**:

Dus dat betekende dan concreet dat je in de veronderstelling kon verkeren "ik heb een groene vink gehaald en iedereen op dit evenement ook; ik ben veilig, want ik kan hier niet besmet raken". Maar daar was geen sprake van. Dat is wat u zegt.

De heer **De Hond**:

Als je het überhaupt had willen doen, dan had je iedereen moeten testen in de afgelopen 24 uur. Dan had je het waarschijnlijk niet eens 100% zeker geweten, maar die 2G ging om het gevaccineerd zijn. Wat was een beetje het gevoel dat eronder zat? Het was eigenlijk een soort stimulans

van: ga je nou vaccineren, want dan heb je een QR-code. Dat werd nog verstevigd, want we begonnen wel met 3G, maar in november was er een voorstel van de regering, dat uiteindelijk niet is doorgegaan door omikron, om naar 2G over te gaan. Dat betekende dat je niet eens meer toestemming kreeg als je negatief was getest.

De heer **Huidekooper**:

Daar wilde ik inderdaad net naartoe gaan. We zien in onze stukken, en het is ook publiek bekend, dat u met name principiële bezwaren heeft tegen de 2G-variant. Even in de uitleg: dat betekent dus ook dat de optie van de test, dus dat je van tevoren een test kunt doen om aan te tonen dat je geen corona hebt, zou komen te vervallen. Dan zou je dus alleen entree krijgen voor een evenement of activiteit wanneer je ofwel gevaccineerd bent ofwel genezen bent van een eerdere coronabesmetting. Ik noemde het zelf al in mijn inleiding: uw bezwaar daartegen was principieel. Kunt u dat toelichten?

De heer **De Hond**:

Ja, er was ook een principieel bezwaar. Dat heb ik als volgt verwoord, en zo voelde ik het ook. Het ging met name om het idee dat we ook naar 2G zouden gaan. Mijn ouders – ik ben Joods – hebben in een concentratiekamp gezeten, maar hebben ook verteld hoe het ging in de eerste één, twee jaar toen de Duitsers hier waren. Ik praat dus niet over de Holocaust zelf. Die vertelden dat vrij vroeg de Duitsers al hadden verboden dat Joden in restaurants konden en konden dansen op het Rembrandtplein, of zo. Mijn ouders ... Ik weet nog hoe indringend ze dat zeiden. Ze zeiden niet hoe verschrikkelijk het was van die Duitsers en zo, want dat waren die vreemden. Wat ze heel erg vonden, waren de Nederlanders die gewoon naar de restaurants gingen en gingen dansen, terwijl zij buiten stonden.

Toen de situatie kwam van 2G heb ik me principieel uitgesproken. Ik heb gezegd: mocht 2G er komen, en ik kon formeel naar binnen, dan zou ik nooit naar binnen zijn gegaan met een 2G-pas, vanuit die ervaring die ik had via mijn ouders. Maar er zat – en dat voelde je – juist omdat je wist dat je nog steeds besmettelijk kon zijn ... Toen ze toch die coronatoegangspas hebben ingevoerd, voelde je dat er een ander scenario onder zat, namelijk om zo veel mogelijk mensen gevaccineerd te krijgen. Ik vind dat je daar heel open over had moeten en kunnen zijn. Die hele toegangspas was dus te gênant voor woorden. Besef: die is eigenlijk pas eind februari gestopt. Omikron en de ic's waren al bijna ... Ik bedoel, er

stonden nog maar 200 mensen op de ic. Toen hebben we nog tot, ik denk, 25 februari 2022 de coronatoegangspas gehad.

De heer **Huidekooper**:

Dank voor het delen. Met uw familiegeschiedenis in het achterhoofd snap ik de manier waarop u daarnaar kijkt en wat voor beelden dat oproept. Dat wil ik even expliciet erkennen. Dank voor het delen daarvan. U noemt eigenlijk ook: ik had een principiële bezwaar, maar ook een praktisch bezwaar. Dat roept natuurlijk de volgende vraag op. U was in die tijd ... U had veel connecties. U noemde al dat u het nummer van de heer Rutte had, maar ook dat u brieven aan Kamerleden schreef. Ik neem aan dat u die inzichten of uw bezwaren tegen het coronatoegangsbewijs ook onder de aandacht heeft gebracht. Hoe deed u dat?

De heer **De Hond**:

Er waren meer mensen die in diezelfde lijn ... Wat ik nu zeg, is niet iets wat ik als enige inbracht. Meer mensen hebben dat gedaan. Omdat ik die outlet had van mijn website en omdat ik veel bij die alternatieve media kwam, kon ik mijn verhaal ook vaak vertellen. Het is niet zo dat ik actief allerlei Kamerleden heb benaderd om ertegen te zijn. Dit was ook zo'n voorbeeld van "totaal losgezongen van de maatschappij", waarbij je onder het mom van "we doen iets goeds" een aantal grondrechten aan het schenden bent. Zeker toen ... Ik vond het gruwelijk.

De heer **Huidekooper**:

Het punt van die schijnveiligheid dat u noemde, is nogal een fundamenteel punt. Wat heeft u gezegd als u dat onder de aandacht bracht bij het kabinet, bij OMT-leden of bij Kamerleden?

De heer **De Hond**:

Ze voeren blind op Wallinga, het RIVM en Van Dissel. Indirect zeiden ze wel ... Maar ze kwamen er gewoon niet door. Er was gewoon een kongsi waartussen ... Ik bedoel, redelijkheid ... Als mens kon je ... Ik bedoel, ik had altijd goed contact met Rutte. Alleen, hij ging mee in iets waarvan ik dacht: er komt na de input van mij en anderen toch een moment waarop je als premier een keer moet zeggen "ik laat mijn oren niet hangen hiernaar, want ik merk nu door de input wat ze aan het doen zijn, en ze zijn nu zó verschrikkelijk ..." Ja, dat we de lockdown hebben gekregen, is eigenlijk het ultieme bewijs van hoe we geregeerd zijn door mensen die inadequaat opereren met modellen en dat vervolgens ons bestuur daarin

meegaat. In Engeland hebben ze ook die modellen gehad. Johnson heeft niet die lockdown ingesteld.

De heer **Huidekooper**:

U zei net: ook in de contacten met Kamerleden, met wetenschappers, met leden van het kabinet; ze kwamen er niet door. Dat snap ik in het licht van dit gehele verhoor. Tegelijkertijd zou je juist kunnen zeggen dat bij 2G de Kamer er wel degelijk door is gekomen. Die 2G-variant is er uiteindelijk niet gekomen omdat de Kamer daar bezwaren tegen had, die u ook had. Dat was ook de achtergrond van mijn vraag. Als u dan bijvoorbeeld contact had met Kamerleden rond dat 2G-besluit, hoe verliep dat dan? Kunt u daar toch iets meer woorden aan geven?

De heer **De Hond**:

Ik denk dat ze gewoon lazen wat ik schreef en misschien ook wel werden beïnvloed, maar er waren niet een soort actieve lijnen. Ik heb met sommigen wel af en toe contact. Ze vroegen me ook weleens wat. Maar ik had zo veel artikelen op mijn website waar ze het vandaan konden halen. Dat werd dan gebruikt. Maar ik kan niet zeggen "daar en daar gebeurde dat in de Kamer en dat is dankzij mij" of zo.

De heer **Huidekooper**:

Oké. Dan wilde ik het even met u hebben over de beweging Onverdeeld Open, die begin 2022 ontstaat. Dat is op initiatief van onder meer oud-staatssecretaris Keijzer, die hier vanmiddag wordt verhoord, maar ook onderzoekers Jona Walk en Ronald Meester. U bent niet een van de initiatiefnemers hiervan, maar u steunt het wel en publiceert er ook over op uw website, maurice.nl. Kunt u vertellen waarom u dat initiatief steunde?

De heer **De Hond**:

Ja. Trouwens, mijn bijstandsverlener heeft daar ook een actieve rol bij gespeeld.

De heer **Huidekooper**:

Dan is mevrouw Zwagerman in dit kader ook direct genoemd.

De heer **De Hond**:

Oké, sorry. Het cruciale daarvan was het volgende. Het was inmiddels 6 februari. Inmiddels waren de cijfers in de ziekenhuizen, op de ic, geloof ik onder de 250 of 270. Alles wees ... Internationaal waren we eigenlijk al

door de uitgang heen, en wij hadden nog steeds maatregelen. Wat die organisatie wilde, wat die groep zei, was: "Jongens, nu moet alles weg. Nu moeten we stoppen met die maatregelen, want het heeft geen enkele zin. Het had al weinig zin, maar nu zeker niet." Toen heeft het toch nog drie weken geduurd. Dat initiatief hebben ontzettend veel mensen getekend. Ik heb toen ook onmiddellijk ... Ik zat niet bij het organisatiecomité, maar ik heb wel onmiddellijk getekend, omdat ik ook ... Die hele lockdown was onzin. Wat zij wilden, had eigenlijk al minstens vier, vijf weken eerder gekund.

De heer **Huidekooper**:

Hoe reageerden leden van het OMT op dat initiatief?

De heer **De Hond**:

Ik heb daarover geen contact gehad met leden van het OMT.

De heer **Huidekooper**:

U heeft daar geen contact mee gehad?

De heer **De Hond**:

Nou ja, ik weet wel van het interview met Van Dissel en Wallinga. Dat staat ook op mijn website. Ik raad u zwaar aan om dat nog even terug te lezen. Dat beschreef toen nog: denk erom; het lijkt nu allemaal goed, maar het kan allemaal nog groter worden. Bedenk ook ... Ik heb u gisteren een uitgebreide nota gestuurd met een onderbouwing van de dingen die ik allemaal heb gebracht. Na afloop van het verhoor staat die op mijn website, maurice.nl, dus iedereen kan die nog lezen. Wat je gewoon merkte ... Het werd niet, die organisatie ... Uiteindelijk, eind februari gelukkig wel ... Maar als het op dat moment aan Wallinga en Van Dissel had gelegen, zou het waarschijnlijk nog langer geduurd hebben voordat we open gingen.

De heer **Huidekooper**:

Even voor de helderheid: uw kritiek was dat de modellen die op dat moment werden gebruikt heel voorzichtig waren, hè? Zeg ik dat zo goed? Mag ik dat zo samenvatten? "Pessimistisch" zou een ander woord kunnen zijn.

De heer **De Hond**:

Ja, maar het was totaal onrea... Ik bedoel, ik kan nu ook een model maken waarin morgen 5.000 man op de ic ligt.

De heer **Huidekooper**:

Ik probeer even te begrijpen wat uw kritiek was op de modellen in die tijd. U gaf aan: eigenlijk daalde het aantal mensen ...

De heer **De Hond**:

Nee, maar ...

De heer **Huidekooper**:

... dat op de ic lag al en wisten we al dat we aan het einde van de pandemie waren. Ik probeer het even te begrijpen.

De heer **De Hond**:

Nee, maar het cruciale was het volgende. Vanuit Zuid-Afrika was op 1 december al duidelijk dat ie veel besmettelijker was, maar veel minder ziekmakend. Godzijdank! Toen omikron ook in Nederland kwam, kwam dat ook uit alle cijfers in Nederland. Je ziet gewoon alles dalen. Alles daalt. En dan slagen ze er nog in – Wallinga, in zijn interview rond 10 februari – te zeggen: ja, maar het kan weer gaan stijgen. En hij komt dan met een model dat nog voor eind maart weer een hoog cijfer geeft; een belachelijk cijfer, dat we nog nooit hadden gehad, bij wijze van spreken. Waarom? Omdat hij in zijn model nog niet wilde meenemen dat het minder ziekmakend was. Ja, zo kan ik doorgaan. Maar dat was wel iemand die met zijn cijfers impact had op de maatschappij. Ik bedoel, hoe wereldvreemd ben je dan?

De heer **Huidekooper**:

Dus er was op dat moment rondom de signalen die uit Zuid-Afrika kwamen, maar ook rondom de ziekmakendheid en besmettelijkheid, veel onzeker. Ik begrijp van u nu dat u een andere ...

De heer **De Hond**:

Maar in heel Europa ...

De heer **Huidekooper**:

U vond dat er op een andere manier met die onzekerheid moest worden omgegaan.

De heer **De Hond**:

Ja. Maar in heel Europa. Het was niet alleen Zuid-Afrika waar die cijfers kwamen. In heel Europa, heel de wereld, waar omikron was, zag je: het is duidelijk; dit is de eindfase van covid.

De heer **Huidekooper**:

Afrondend. U begon over het coronatoegangsbewijs. Wat is terugkijkend het grootste bezwaar dat u daartegen had, en wat zou u mee willen geven in het kader van leren richting de volgende pandemie?

De heer **De Hond**:

Ehm ... Je creëert schijnzekerheid. Als je niet 100% zeker bent dat je maatregel werkt, stel die maatregel dan niet in. Het erge is: het werkt zelfs contraproductief. Al die mensen, zoals die Kamerleden, die dachten: ik ben veilig, want ik heb me laten vaccineren. Ze waren geloof ik ergens in een kasteeltje in het oosten van het land. Ik geloof dat 30 Kamerleden besmet zijn geraakt. Ik bedoel, ik schreef toen ook zo: als dat niet het bewijs is dat je de coronatoegangspas moet intrekken, wat is dat dan nog wel?

De heer **Huidekooper**:

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Collega Poortman, heeft u nog aanvullingen?

De heer **Poortman**:

Die heb ik niet. Dank u wel.

De **voorzitter**:

Die heb ik zelf ook niet. Dank u wel, meneer De Hond. Hiermee zijn we aan het einde gekomen van dit openbare verhoor. Ik verzoek de bode om de getuige en zijn bijstandsverlener naar buiten te geleiden.

De heer **De Hond**:

Ik wens u veel succes bij de rest van uw werk.

De **voorzitter**:

Dank u wel.

(De heer De Hond wordt naar buiten geleid door de bode.)

De **voorzitter**:

Het eerstvolgende openbare verhoor vindt vanmiddag om 14.00 uur plaats met mevrouw Mona Keijzer. Ik sluit de vergadering.

Sluiting 12.30 uur.